
V å r a Ö a r

Björkö-Arholma Hembygdsförening

Nr 22/2019

Pris: 40 kr

ISSN 2002-1895

När Björkö blev sommarstugornas ö

Björkholmen, Skeppsmyra Ö. Foto: Anders Haggström

Stopp! Inga fler fritidshus på Björkö!

Av Jerker Persson

Det var ett himla liv på Björkö under andra halvan av 1970-talet. Då hade det länge varit rena guldruschen för dem som ville exploatera mark för fritidshusområden. De hade stöd av kommunens makthavande politiker. Men alla gillade inte fritidshus. "Nu får det vara slut! Det är fullbyggt på Björkö", skrev någon i en insändare och de flesta Björköborna tyckte hålla med. Stora och små tidningar följde kampen och rapporterade under svarta rubriker. Regeringen uppvaktades med både för och emot. I mars 1979 höjde folkpartiets bostadsminister Birgit Friggebo rösten och sa: Nu blir det inte fler fritidshusområden på Björkö!

Det började med solsken...

Folkhemspolitikerna och den goda svenska konjunkturen efter kriget spred ett ökat välstånd över 1950-talets Sverige. Allt fler kunde

köpa en Volvo PV 444 eller en SAAB 93, och kanske också ett fritidshus, helst i skärgården.

Roslagens små skärgårdskommuner såg ljus på framtiden. I deras generalplaner skiner solen och det tycks finnas hur mycket mark som helst för fritidshus. Exploatörer av alla de slag köpte in sig och byggfirmor strömmade till. Skog och hagar styckades upp i tomter och stugor spikades upp. Några av de fritidshusområden som kom till under 1950- o 60-talen på Björkö presenteras i detta nummer av Våra Öar.

Vid kommunreformen 1971 samlades sju landskommuner, bl a Vaddö, samt Edsbro församling till den stora kommunen Norrtälje. Solen sken fortfarande i den nya kommunens markdispositionsplaner, och för Björkö del handlade det om att ge plats åt hundratals fri-

Eva Sjöblom, Helge Jansson och Sune Hansson stod i spetsen för dem som ville stoppa mark- och tomtexploatörerna på Björkö i slutet av 1970-talet. Foto: Roland Lundh, Norrtälje Tidning

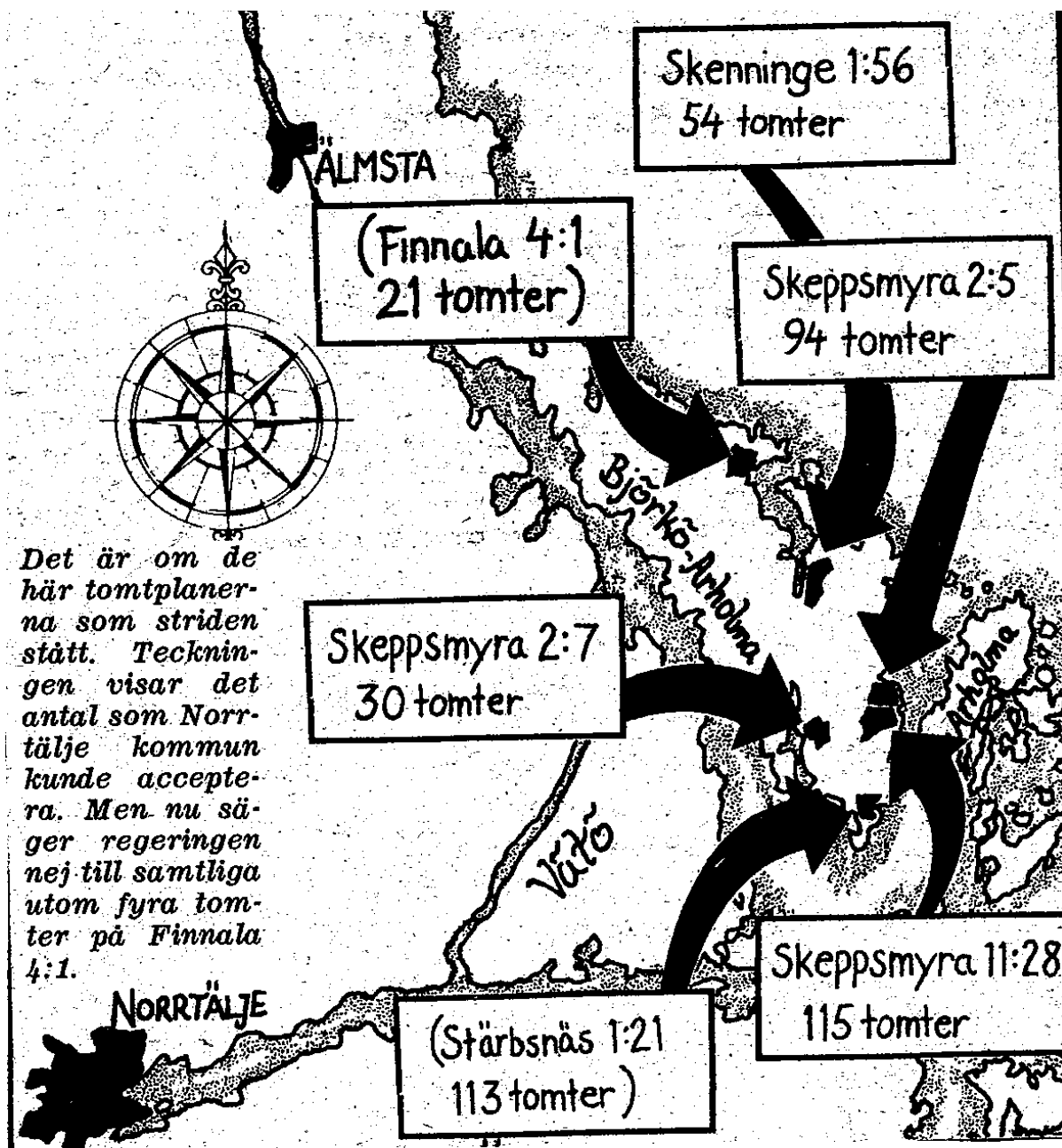
tidshus (antalet skiftar under åren). Det var många som ville bygga på Björkö, bl a HSB, Handelsbanken, Magnus Idar AB, stiftelsen Ekkronan och flera privatpersoner.

Det hade dock seglat upp mörka moln på kommunplanerarnas himmel. Staten hade börjat ägna sig åt *fysisk riksplanering* och betonade behovet av att *hushålla med mark och vatten*. Ett annat orosmoln var *den lokala*

opinionen, ett välkänt spöke för varje erfaren kommunpolitiker.

...men molnen hopade sig

Helge Jansson i Kulla kom att bli ett slags Nils Dacke-figur i sin kamp mot exploatörerna. Han var då aktiv centerpartist, och redan i mitten av 1970-talet bjöd han ut sina partikamrater till Björkö för att visa vilka känsliga områden man planerade att fylla med fritidshus.

Denna karta från Norrtälje Tidning 16.3.1979 visar det totala antalet tomter på Björkö som fanns med i kommunens planering när regeringen sa nej till alla utom fyra i Finnala..

Den 14 december 1977 skulle kommunstyrelsen fatta beslut om totalt 1656 tomtplatser, varav 552 låg på Björkö – men beslutet sköts på framtiden. Stadsarkitekten Björn Cederström och planarkitekten Sven-Olov Granholm hade gjort en utredning som pekade på att flera av planförslagen borde omarbetas.

Drygt två år senare hade kommunledningen samlat sig till ett förslag. I slutet av januari 1979 yrkade den på att kommunfullmäktige skulle godkänna byggandet av 294 fritidshus på Björkö. Förslaget antogs av fullmäktige med röstsiffrorna 28-27, trots att Björkö Helge Jansson gick emot partilinjens och stödde oppositionens nej till förslaget. Senare under året tackade han även nej till omval som fullmäktigeledamot för centerpartiet.

Striden var dock inte över. Helge Jansson, Eva Sjöblom, Sune Hansson, Sven Sjöström och Lars Jangbäck från Björkö gjorde en mycket uppmärksam uppvaktning hos bostadsminister Birgit Friggebo den 4 februari 1979, och en månad därefter slog bomben ner. Den 5 mars 1979 stoppade regeringen fortsatt utbyggnad av fritidshusområden på Björkö. Regeringens beslut gällde samtliga planerade tomter på Björkö, totalt 465, varav dock 4 tomter i Finnala släpptes igenom. I fortsättningen kan endast fritidshus som kompletterar befintlig bebyggelse godkännas, skrev regeringen i sina riktlinjer.

Det var kommungubbarnas fel

Kommunens starke man under denna tid var centerpartisten och kommunalrådet Kurt Lodenius. Han ger sin syn på bataljen om fritidshusen i ett brev den 20 februari 1979 till Björköprofilen och socialdemokraten Sune Hansson:

(...) *”Vad som är viktigt att komma ihåg är, hur vi har kunnat hamna i denna situation när det gäller fritidsbebyggelsen. På 60-talet var det statsmakternas och de regionala myndigheternas uppfattning att i nuvarande Norrtälje kommun skulle kunna rymmas ett stort antal fritidshus. Jag vill minnas att enligt regionplan 1970 skulle det kunna bli 45 000 fritidshus.*

Efter dessa intentioner upprättades generalplaner i kommunerna och även Vaddö kommun gjorde en generalplan som innehöll en stor del fritidsbebyggelse. Efter dessa generalplaner gjorde naturligtvis sedan exploateringsfirmorna sina markinköp, som godkändes av staten genom lantbruksnämnden efter hörande av respektive kommuner. Jag vill med detta inte ta parti för exploateringsfirmorna, men att kalla det för dumma affärer, som Du gör, tycker jag är felaktigt mot den bakgrund jag har redovisat ovan. De som verkligen ska klandras när det gäller problemen med fritidshusexploateringen är de kommunalmän som fattade besluten över generalplanen i de olika kommunerna. Om man hade sagt ifrån och hållit sig på en rimlig nivå hade dagens problemställning aldrig uppstått.” (...)

Vad hände sen?

Omkring 1980 fanns det ca 800 fritidshus på Björkö upp till Barnens Ö i norr. De flesta låg i fritidshusområden.

Sedan dess har det fram till 2019 nybildats 268 småhusfastigheter i samma område, d v s nästan lika många som regeringen stoppade våren 1979. Däremot har inget nytt fritidshusområde tillkommit.

*

Källor

Markdispositionsplan för område med riktlinjer för högexploaterad kust i Norrtälje kommun, mars 1977 och annat planeringsunderlag för Vaddö och Norrtälje kommun.

Utredning angående pågående planförslag för fritidsbebyggelse inom utredningsområden i markdispositionsplan för Norrtälje kommun. 1977.

Flera nummer av Norrtälje Tidning, februari-mars 1979

Fritidsområdet som rann ut i sanden

Av Jerker Persson

Det var ett himla liv i den fullpackade hembygdsgården en kväll i juni 1982. Drygt 90 personer var på plats, de flesta mer eller mindre upprörda.

-Ni är väldigt negativa och rädda, men ni kanske kan höra på ändå, vädjade arkitekten Per-Magnus Nilsson från kommunens planeringskontor efter att ha blivit avbruten gång på gång.

Hans uppenbarligen otacksamma uppgift var att tillsammans med Jörgen Orback presentera "Förslag till lämplig lokalisering av en anläggning för rörligt friluftsliv på Björkö". Problemet var att de mest högröstade Björköborna inte tyckte att det var lämpligt med någon lokalisering alls.

-Vägarna kommer inte att klara av den ökade trafik som fritidsområdet kommer att leda till, hojtade någon.

Friluftsliv istället för fritidshus

Stubinen till det här stormiga mötet tändes

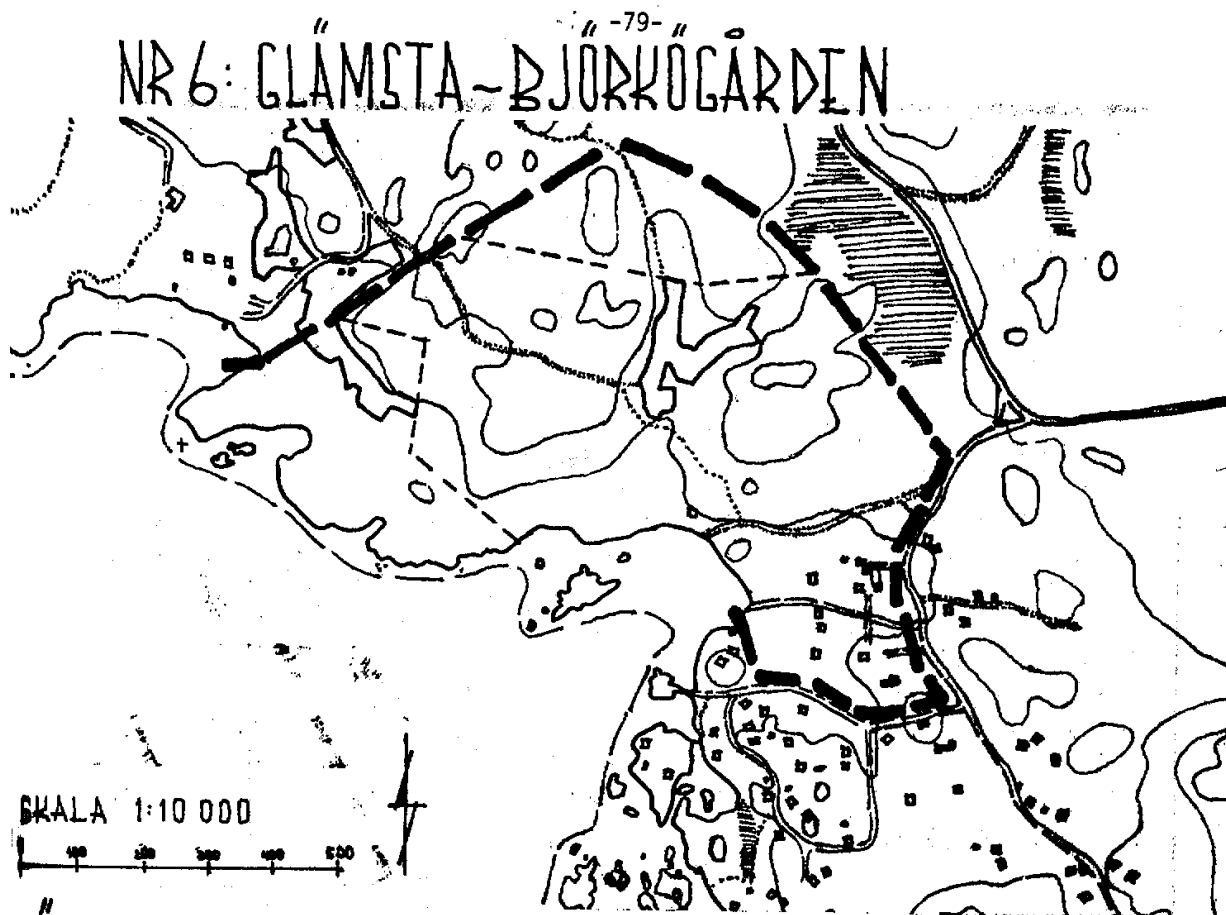
den 15 mars 1979. Då beslutade regeringen att stoppa fortsatt utbyggnad av fritidshusområden på Björkö. Kust- och skärgårdslandskapet skulle bevaras för friluftsliv och naturvård. Då fanns det ca 350 invånare på Björkö och ca 800 fritidshus.

Norrälje kommun rättade in sig i ledet och antog en ny markdispositionsplan i juni 1981, och i den var det andra tongångar än i den föregående planen. Nu skulle rörligt friluftsliv prioriteras framför enskild fritidsbebyggelse, som möjligen kunde accepteras som komplettering till befintlig bebyggelse.

Nu gick det undan. Kommunstyrelsen gav i samma vända planeringskontoret förtroendet att hitta ett område på Björkö som var lämpligt för just rörligt friluftsliv. Hösten 1982 åkte kommunstyrelsens arbetsutskott och representanter från flera nämnder på studieresa till Björkö och traskade omkring bland buskar och på klipphällar. Björkögården informerade maktavarna om sina utbyggnadsplaner.

Jörgen Orback med kartan där de svarta punkterna representerar tänkbara platser för ett friluftsområde på Björkö Foto: Bo Åhs

Friluftsområdet var tänkt att ligga innanför den streckade linjen. Björkögårdens byggnader ligger inne i den streckade "kroken".

Det blev den blivande landskapsarkitekten Jörgen Orback som fick göra jobbet att lokalisera utrymme för 25 tältplatser, 25 husvagnsplatser, 25 uthyrningsstugor och en gästhamn (för 150 båtar, en marina och ett mindre reparationsvarv).

Åtta tänkbara områden

I den här utredningen går gränsen mellan Björkö och Vaddö i Granösund. Jörgen Orbacks förstudie omfattade bl a landskapsanalys och konfliktbedömning och resulterade i åtta tänkbara områden för friluftsområdet: Stärbsnäs, Östersjö, Gropaskogen - Skeppmyraön, Simpnäs, Simpnäs - Bofjärden, Glämsta - Björkögården, Betsö - Salnö samt Barnens Ö - Skaberg.

Nu började den grannlaga uppgiften att jämföra områdena, att väga fördelar mot nackdelar. Så här beskriver Orback det arbetet: "Ett antal parametrar har satts upp med inbördes gradering för att bättre belysa varje områdes goda och dåliga egenskaper. Att marken är

lämplig och att det finns möjligheter att bebygga och anlägga gästhamn med camping och stugby har varit kriterier som analyserats redan vid valet av alternativ. Däremot hur bra varje område är ifråga om kapacitet, tillgänglighet, attraktivitet etc får denna värderingstabell redogöra för."

Den värderingstabell han nämner innehåller hela 38 parametrar: Insegling, minsta djup, vegetation som vindskydd, militära intressen, detaljhandel, fiske, kollektivtrafik och en massa annat. Varje parameter graderades i *väl lämpad, mindre lämpad eller olämplig*, beroende på förhållandena i respektive område. Det blev alltså ett väldigt vägande och pusslande för att ta fram det lämpligaste området, och vinnare blev Glämsta - Björkögården! - tätt följt av Simpnäs - Bofjärden.

Glämsta - Björkögården

"Området ligger norr om Björkögården, ett semesterhem idag. Det begränsas av ett

större sankmarksområde och en större allmän väg i öster. Mindre åkermarker finns inom området. I övrigt är det täckt av barrblandskog och är något kuperat. Viken innehåller en del större synliga grund. I norr begränsas området av en barnkoloni.

En mindre bit jordbruksmark är den egentliga markanvändningen som innebär konflikt, då skogsbruket inte har några större intressen på Björkö. Landskapsbilden, sedd utifrån vattnet, kan komma att förändras något. Området gränsar inte till någon permanent- eller fritidsbebyggelse mer än i söder där Björkögården ligger.

Området har ett mycket attraktivt läge av flera anledningar. Det ligger i början av Vaddö kanal. Vätösundet mynnar ut i närheten. Allmän väg med kollektivtrafik ligger i mycket nära anslutning. Viken har en medelgod badplats. Björkögården, med sina befintliga anläggningar av lokaler för servering och övernattnings, är en stor tillgång för en anläggning.

Området har goda förutsättningar att expandera mot norr. Viken är tillräckligt stor för att ta emot den mängd båtar det gäller. Åkermarken med intilliggande betesmarker har goda förutsättningar för camping utan större åtgärder. Björkögården har resurser ifråga om övernattningsmöjligheter som kan utnyttjas redan idag.”

Många negativa synpunkter

Utredningens remissrunda blev ingen succé för dem som gillade Orbacks förslag. Det kom in tjugo svar till planeringskontoret, de flesta från kritiska Björköbor.

Därutöver var Barnens Ö rädda för konkurrens, och judiska församlingen i Glämsta var oroade för störningar. Hälsovårdsnämnden trodde inte att vattentillgångarna skulle räcka, fritidsnämnden ansåg att anläggningen skulle bli för stor och turiskommittén menade att Björkö vägnät inte skulle stå pall. Björkögårdens ledning var positiv liksom byggnadsnämnden, men det räckte inte.

Kommunstyrelsen föreslog kommunfullmäktige att vid sammanträdet 22 februari 1983 låta frågan rinna ut i sanden med följande

beslut: Fritidsnämnden ska uppta överläggningar med stiftelsen Björkögården angående förutsättningarna för ett samarbete kring en utbyggd friluftsanläggning vid Björkögården.

Bollen gick till Björkögården

Drygt två år senare möttes Hans Hansson från stiftelsen Björkögården och tre representanter från kommunen. Hansson meddelade att Björkögården hade fått oväntade kostnader med sitt v/a-system och ville skjuta campingplats och båthamn på framtiden. ”I avvaktn på en förnyad framställning från Stiftelsen Björkögården avseende bidrag för utbyggnad av campinganläggning lägga ärendet till handlingarna.”

Bollen gick alltså till Björkögården och där ligger den väl än idag.

Jag ringde Jörgen Orback och frågade vad han minns av den här tiden.

-Jag kommer ihåg det stökiga mötet i hembygdsgården, men ingenting av den fortsatta processen. Jag trodde att utredningen hamnade i papperskorgen på kommunhuset.

-Man kanske kan säga att den lokala opinionen fick bestämma att Björkö inte ville ha något fritidsområde. Men det var ett roligt jobb, säger Jörgen Orback.

-.

*

Källor

Diverse dokument från stadsarkivet. Tack Vikor Langetz för hjälp med sökandet!

Norrtelje Tidning 16.6.1982 och den 21.1.1983

Samtal med Jörgen Orback

Samtal med Björköbor

Vi som bor vid Dragsviken

Om Banshalsens Vägsamfällighet

Av Lars Schennings

Skenninge by utgör ett slags geografisk mittpunkt på Björkö och i mitten av denna mittpunkt ligger Marums vägskäl. Man kan på goda grunder diskutera vilken grad av skönhet som Marums vägskäl besitter, där det presenterar sig med ett överflöd av vägs skyltar, krockade postlådor samt mäklarskyltar pekande i olika riktningar. Stående vid denna trafikknut lägger man knappast märke till att man dels befinner sig mitt i den gamla upptorkade segelrännan mellan Ålands hav och Björköfjärden eller att ytterskärgården med kala klippor finns just runt knuten. Från denna plats norrut utbreder sig det tomtområde som bär namnet Banshalsvägens Vägsamfällighet.

I gångna tider var Skenninge en sammanhängande jordbruks- och skogsmark ingående i det som benämndes ”1 Mantal Kronoskatte Nr 1 Skenninge”, vilket var marker tillhörande

Gottfrid Gustafsson slår gräset vid Dragsvikens pensionat.

Skenninge Gård och dess dåvarande ägare skeppsredare Per Andersson samt därefter fram till 1918 tillhörande hans son Axel Schennings. Tiden efter första världskriget präglades av en befolkning som plågades av krig, fattigdom och svält gränsande till revolution. För Skenninge bys del var den stora seglationsperioden definitivt över varvid den arbetsföra delen av innevånarna i större utsträckning valde att lämna Björkö och flyttade in till Stockholm eller andra tätorter. Den stora marken såldes vidare och styckades efter hand upp i mindre enheter i takt med att jordbrukets betydelse minskade och utkomsten säkrades genom annat förvärsarbete. Den positiva effekten var givetvis att stadslivet gav förutsättningar för bättre avlönade arbeten och växande välstånd som med tiden banade väg för en större efterfrågan på fritidsboende.

Gottfrid Gustafsson styckar mark

Gottfrid Gustafsson var sjökaptan på bl a fartyget Sulfid och drev tillsammans med sin hustru Agnes pensionatsrörelse i Dragsviken. Genom förtjänsten från verksamheten förvärvades fastigheten Skenninge 1:8, som vid tiden sträckte sig från ca 100 meter in på Banshalsvägen och därefter ända fram till bron mot Vika samt i bredd från Dragsvikens östra strand till omkring halva Vikasjön. Ur denna stora mark om ca 20 hektar började kaptan Gustafsson att erbjuda sina pensionatsgäster möjligheten att förvärva fritidstomter där de kunde uppföra egna hus och sportstugor. Under de sista åren på 40-talet styckades de första tomterna upp längs Banshalsvägen efter Dragsviken ned till bron mot Vika. I båda ändarna fanns redan då en befintlig äldre bebyggelse, dels närmast Marums vägskäl men också i Vika på andra sidan bron. Där på andra sidan bron bodde då den förre stenhugaren Stridsberg i sitt lilla torp. På Banshalsvägens första krön etablerades en motorverkstad där Lennart Blomdin startade sin verksamhet.

Det fanns en befintlig väg till dessa nya och gamla tomter men den var undermålig och det beslutades av fastighetsägarna att bilda en vägsamfällighet med syfte att bygga och underhålla en gemensam väg från Marums vägskäl till bron mot Vika. Den 22 mars 1950 fastställdes Lantmäteriets första förrättning av vägen, dvs hur vägen skulle byggas och underhållas samt vilka avgifter som skulle tas upp från de boende vid vägen. Den första styrelsen för samfälligheten bestod av följande personer:

Sjökapten Gottfrid Gustafsson
Doktor Sven Östlund
Posttjänsteman Erik Wilson
Montör Roland Hammarquist
Köpman Axel Schennings
Åkeriägare John Cederlid

Gustafsson var givetvis en tongivande person i samfälligheten i kraft av sitt stora markägarande. 50-talet innebar också en allt större efterfrågan på fritidsboende vilket gav honom möjlighet att sälja ytterligare fastigheter ur den sk stamfastigheten Skeninge 1:8. Det tillkom med tiden ytterligare ca tio tomter av vilka mestadels var belägna på den östra sidan av Banshalsvägen samt i anslutning av Vikasjöns södra strand. De sistnämnda anslöts till Banshalsvägen med en enkel tillfartsväg, som de nya tomtägarna inledningsvis själva ansvarade för.

Gustafsson initierade sedermera ett förslag till bygnadsplan för den resterande marken där tanken var att tillföra området ytterligare ca tio tomter belägna i en solfjäderform på den obebbyggda östra delen av stamfastigheten samt tillfartsvägar som anslöt till de befintliga vägarna. I samband med att planförslaget diskuterades, föddes en tanke bland medlemmarna i samfällighetsföreningen att förvärva hela stamfastigheten från Gustafsson. Efter många och långa diskussioner och förhandlingar skedde förvärvet genom att ett för ändamålet bildat aktiebolag, ägt av några av de boende i området, förvärvade fastigheten. Därigenom kunde de uppnå två positiva effekter: för det första att de fick kontroll på de grönområden och gemensamhetsytor som omger tomterna i området; för det andra kunde man hindra fortsatt

förtätning av området genom att behålla skogen i öster orörd. Banshalsvägens samfällighet kännetecknas då som nu av att det mestadels är stora tomter på tre- till fyratusen kvadratmeter eller större samt att stamfastigheten, numera benämnd Skeninge 1:73, erbjuder 12 hektar med allmänning och skog samt därutöver vattenområden i både Dragsviken och Vikasjön. Det kan även vara värt att nämna att området bakåt i tiden benämndes Storängen och var en viktig del av Skeninge, i form av att fungera som lastageplats, d v s in- och utsklippning av varor. Eftersom Skeningeviken där Skeninge Gård ligger inte har någon förbindelse till Östersjön med segeldjup skedde alla skeppningar av varor via Dragsviken. Här fanns även en skeppsbyggnadsplats kallad Stengrena där bl a Per Andersson lät bygga Skonertfartyget Gunilla år 1875.

Vikasjön och kanalen

I mitten av 70-talet hade andra fastighetsägare inom Skeninge by stora planer för en fortsatt kraftfull exploatering och utbyggnad av fritidsboendet. Det fanns då planer på att anlägga ett stort antal tomter med möjlighet till att utnyttja Vikasjön och där anlägga en mindre marina. Dessutom planerades att förbättra kanalen ut till Dragsviken genom att spränga en djupare kanal med stensatta kanter. De boende runt Vikasjön såg riskerna i en sådan exploatering. Det fanns vid tiden redan en betydande nedskräpning i området (minns kampanjerna Håll Sverige Rent respektive Håll Skärgården Ren!) och problem med hantering av sopor och latrin. Banshalsvägens medlemmar arbetade aktivt för att försöka förhindra ökad belastning på Vikasjön. Den befintliga kanalen hade grävts ur i ett tidigare skede och möjliggjorde passage ut i Dragsviken med små roddbåtar. Vid enstaka tillfällen med högvatten kunde man köra med motor igenom kanalen. Annars fick man stöta sig fram med en åra. Med tiden växte kanalen igen och grundade upp av nedfallet sediment och lera. Under 70-talet rensades kanalen och grävdes ur av några av de boende, vilket gav en kortvarig förbättring av djupet. Nackdelen med kanalen som sådan var dock att den sänkte nivån i Vikasjön, i synnerhet vid lågvatten i Östersjön.

Detta ledde i sin tur till en accelererande växtlighet i sjön p g a det tidvis ringa vattendjupet. Det startades år 1998 ett initiativ bland de boende runt sjön och i samarbete med Naturvårdsverket, Fiskeristyrelsen, Miljö och Hälsa i kommunen att försöka rädda sjön från att växa igen, vilket skulle ske genom att dels skapa en spärr i utloppet till Dragsviken i syfte att höja vattennivån i sjön samt att rensa stränder från växtlighet. Nu har även landhöjningen gjort sitt för att omintetgöra passage med båt även vid extremt högvatten. Det står dock klart att insatserna som de boende gjorde - och fortfarande mycket förtjänstfullt sker inom ramen för föreningen Vikasjöns Vänner - samt förhindrandet av fortsatt förtätning av området har räddat sjön och gör att den idag är i utmärkt skick och väl lämpad för bad och fiske. På 80-talet införlivades stickvägen till Vikasjön i samfälligheten och blev den s k B-vägen. Detta är den vägsträckning som gäller än idag. Den samfälliga s k A-vägen går således från Marums vägshål fram till bron vid

Vika, men bron och den efterföljande anslutningsvägen norrut är privat.

Eldsjälar och profiler

De boende i området har genom årens lopp turats om att besätta de förtroendeposter som samfällighetens styrelse förutsätter. En genomgång visar att i stort sett alla boende har haft någon roll i styrelser, kommittéer eller arbetsgrupper. Några har dock visat ett extra stort engagemang och satt ett tydligt avtryck genom ett omfattande arbete år efter år. Vissa personer har gått till historien som Björköprofiler och långvariga i rollen som ordförande i Banskalsvägens Vägsamfällighet:

<u>Namn</u>	<u>År som ordförande</u>
Gottfrid Gustafsson	1950 - 1954
Allan Segenmark	1957 - 1975
Sven-Olof Östlind	1984 - 2004

Av de tre är det omöjligt att inte nämna några extra ord om Sven-Olof Östlind. Olle var son

Här arbetar man på kanalen under 1960-talet.

till Doktor Sven Östlund och växte upp på Banshalsen under somrarna. Efter en utflykt till Kulla under några år tog Olle och broder Sven-Erik via arv över området Banshalsen norr om bron på 70-talet där det bodde i varsitt gult hus; "Ecke" i doktorsvillan och Olle i ett stort nybyggt och sedermera tillbyggt hus. Olle flyttade med tiden ut permanent och engagerade sig i bygden. Att han blev ordförande i föreningen var självklart och därutöver med en mycket framträdande personlighet i sitt sätt att delta vid fester och möten. Många minns när han kom på traktor med släpkärra (med uppsuttna grannar på flaket) som även fungerade som bord vid festen. Olle engagerade sig även i bildandet av Vikasjöns Vänner och sågs ofta i sin träsnipa på väg ut till Ålands hav.

Protokollen berättar

Tack vare en föredömlig dokumentation och att sekreterarna i föreningen turligt nog sluppit eldsvåda under årens lopp finns det protokoll från styrelsemöten och årsmöten, motioner och skrivelser bevarade sedan snart sjuttio år tillbaka i tiden. Det är ett stort nöje att kunna läsa om vad som avhandlades vid mötena, från de första som leddes av Kapten Gustafsson och avhölls vid pensionat i Dragsviken, fram till nutid då samfälligheten sedan många decennier har för vana att träffas i Hembygdsgården i Skenninge, varje år under juli månad. Protokollen speglar också samhällets förändring, exempelvis är det slående hur Bror Rexeds du-reform på 60-talet snabbt tog bort titlar i protokollen samt utvecklingen från inledningsvis närmast stenografiskt noggranna mötesanteckningar till nutidens mer rapsodiska beslutsprotokoll. Samtidigt kan noteras att ett antal frågor har en oroväckande tendens att återkomma, decennium efter decennium, och förefaller närmast omöjliga att lösa. Det gäller t ex bristande hastighetsanpassning på vägen, mötesplatser, vägskyltar, träd som avverkats utan vederbörligt tillstånd, vattenskidåkningsförbud och hastighetsbegränsning på Dragsviken, båtplatser... De kommer upp under övriga frågor och motioner, år efter år efter år. Vi hoppas att nöjaktiga lösningar kommer att finnas på dessa frågeställningar under de kom-

mande sjuttio åren men man har goda skäl att vara något pessimistisk.

Goda grannar

På 80-talet startade också den goda traditionen som finns kvar ännu i dessa dagar, nämligen att arrangera en grillfest vid Stora Badberget vid Dragsvikens strand. Redan från början tog familjen Lundell på sig att ombesörja anskaffandet av en grill men därutöver är festen en knytnäs där alla tar med sig sin egen mat och dryck. Efter en välsmakande middag i goda grannars lag är det svårslaget att få sitta vid festplatsen i kvällssolen och se vattnet i Dragsviken glittra.

Vid vissa särskilt muntra aftnar har man kunnat höra både allsång och dragospel från platsen. Annars kännetecknas området av, som tidigare har nämnts, tämligen stora tomter och få gemensamhetsanläggningar (dvs inga stora bryggor, bodar, lekplatser, tennisbanor, mm). Detta gör att vägen är den enda egentliga angelägenheten för alla i området och samvaro i det större formatet begränsas till under en helg på sommaren då festen och årsmötet arrangeras.

Under 80-talet rasade en intensiv diskussion vid årsmötena angående formerna för fastställande av vägavgift samt byggande av gemensamma bryggor. Dessa meningsskiljaktigheter urartade efterhand i ett uppskruvat tonläge och dålig stämning vid mötena.

Någon kläckte då den briljanta idén att ändra tidpunkten för årsmötet så att det inföll tidigt på söndag förmiddag efter den gemensamma festen. Tanken var då att mötesdeltagarna dels skulle hunnit ventilera sina uppfattningar redan kvällen före under festen samt att de förhoppningsvis var lite kantstötta och mindre stridsvilliga vid mötet. Detta upplägg fungerade strålande bra och har behållits fortsatt in i nutid.

Banshalsvägens vägsamfällighet omfattar idag 30 tomter varav 28 bebyggda och är baserad på den senaste lantmäteriförrättningen daterad 15 mars 1962.

Band-, bant- eller Ban- ?

Kärt barn har många namn, i detta fall två, och frågan är vilket som är rätt: Banshalsen eller Bandshalsen? Därom tvistar de lärde. Säkert är att vägen heter Bandshalsvägen men att föreningen heter Banshalsvägens Vägsamfällighet. Är inte detta märkligt? Absolut!

Banshalsen är det namn som man kan läsa ut på gamla kartor, exempelvis storskifteskartan från 1700-talet. Detta borde vara bevis nog och har varit vägledande för namngivningen av föreningen och området. Denna ordning gällde ända fram till dess att Lantmäteriet som en blixtnöjning från klar himmel satte in namnet Bandshalsen i sina kartor. Föreningen inledde då en fruktlös dialog med Lantmäteriet och försökte försvara det namn som vi använt oss av under alla år. Svaret lät inte vänta på sig; ett klagande meddelande kom från en herr Dehlin, utredare på Ortnamnsmyndigheten inom Länsstyrelsen, enligt följande:

"Bandshalsen är nog inte så vidare värst välbelagt. Dock styrks den nuvarande -d-formen av att namnen är upptecknade redan 1929 av Richard Norrman som man inte slår på fingrarna i sådana här fall. Han nämner en så kallad lägenhet (mindre bebyggelse) Bantshalsen under Skeninge vid denna tid, och namnet uttalas ungefär [bántsalsen] utan -h- givetvis.

Namnet finns med denna stavning även i den samtida kyrkboken, och bebyggelsen ska ha varit belägen på Vika utfjord. Beläggen är alltså: Fältuppteckningar 1929 av lägenheten Bantshalsen, terrängen Bandshalsen samt vikarna Bandshalsfjärden och Bandshals norrviken. Samtliga upptecknade med -t- i uttalet. Ekonomiska kartbladet 11J8g, kartlagt 1952 och utg. 1954: Bandshalsen och Bandshalsfjärden. I positionen framför -s- förlorar -d- sin så kallade stämton, eller blir till -t- i uttalet, och såsmåningom assimileras även -ts- till -ns- och -h- försvinner helt i obetonad stavelse, alt. enligt genuint roslagsmål. Man får alltså följande utvecklingskedja: Bandshalsen > Bantshalsen > Bantsalsen > Bannsalsen.

Längre än så tror jag inte språkutvecklingen av det här namnet kan gå. Det är inte känt vilken typ av band som namnet innehåller, men det är lättare att förstå att namnet innehåller just ordet band hellre än bant eller ban. De två sista orden finns ju helt enkelt inte i språket om man inte avser den ungerska titeln ban som det väl ändå inte är frågan om här."

Mot detta är svårt att argumentera! Sverige är fantastiskt men Banshalsen är det i ännu större utsträckning!

Artikelförfattaren har tidigare bott i den här stugan vid Dragsviken. Den köpte Axel Schennings av Gottfrid Gustafsson 1948.

En berättelse om Marum

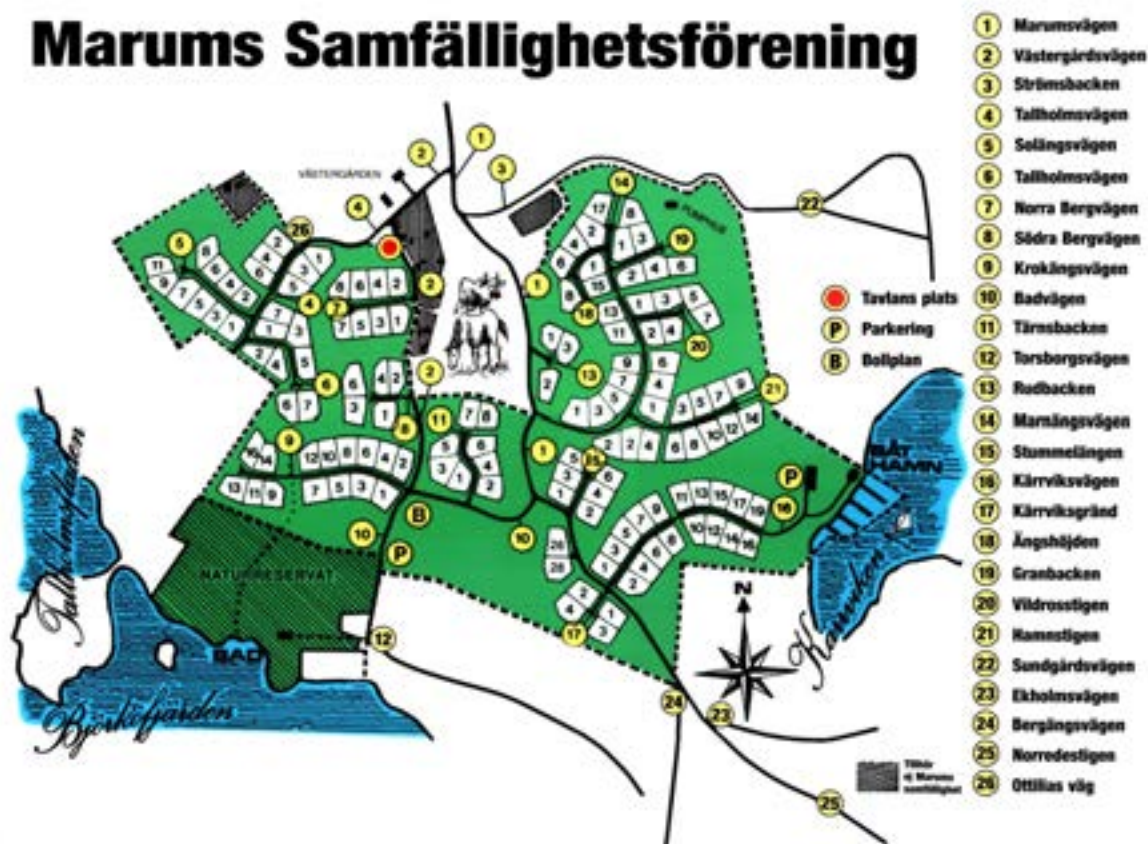
Av Bengt Norling

Vår fantastiskt unika skärgård skapades av inlandsisen och många tusen års landhöjning. Sen kom Magnus Idar och styckade upp och sålde...

”Marum” kan ju tyckas vara ett lite udda ord. Lite Wikipedia-forskning berättar att ordet har urgermansk grund och via latinets ”mare” och tyskans ”Meer” får vi sen ”marum” hos oss. Här betyder det ungefär (grund) ”havsvik”. Som ett litet kuriosum kan nämnas att det finns en stad i Nederländerna som heter Marum. Den ligger säkert vid en grund havsvik.

Ända sen 1600-talet har det bedrivits jordbruk här. På den tiden fanns 6-7 gårdar i det som idag är Öster- och Söder Marum och genom Marbosundet var det farbart från Kärrviken

hela vägen ut till havet via Dragsviken. 100 år senare är det inte längre segelbart då landhöjningen stängt till passagen mellan nuvarande kyrkan och Skenninge skola. För att skapa en binäring vid sidan av ett ganska magert kustfiske började man i mitten på 1700-talet att bygga skepp i de grunda vikarna och snart växte en betydande redarverksamhet fram. I början för transporter av egenproducerade varor in till Stockholm och Mälaren, men senare – sedan handelslagstiftningen liberaliserats – också långt ut i världen. Fartygen, mest briggar and andra fartyg i ungefär samma storlek, byggdes i stort antal i Kärrviken och i Tallholmsviken i Marum. Ofta ägdes skeppen av flera personer i andelar; det kunde bli både tjugo och trettio eller fler på ett enda fartyg. Om allt gick väl på traderna i Östersjön och Nordsjön (i en del fall även ännu längre bort)

Marums Samfällighetsförening är Björköes största fritidshusområde. Kartan ritad av Gerhard Zoola.

fanns stora förtjänster att hämta och till exempel Krimkriget på 1850-talet och Fransk-Tyska kriget 1870-71 innebar högkonjunktur för "Björköadeln", som man kallade nyrika bondeskeppare vid den tiden. Men, redan några år senare blev det kärvare tider och vid 1900-talets början blev det allt svårare att konkurrera med det ökande antalet ångfartyg, som ofta kunde ta mer last och var snabbare.

Fritidsbesökare började man få i området först under slutet av 1880-talet, då mest i form av relativt besuttna storstadsbor, d.v.s "stockholmare", som hyrde in sig hos bönder eller, lite senare efter första världskrigets slut, gästade de pensionat som började etableras, inte sällan i f.d. redargårdar nu när bondesjöfarten förlorat sin betydelse.

Många bofasta härute såg inte sällan uthyrning som ett bättre alternativ än att sälja av mark eller bostadshus och man hade gärna årligen återkommande hyresgäster på helårskontrakt.

Många sommargäster ville också gärna bidra med hjälp i värdfolkets gårdsskötsel, speciellt under skördetid.

Anna Sundgren kom till Marum på 1920-talet och växte upp i en arrendatorsfamilj i Östergården och senare i prästgården. Från 1981 till sin död för några år sedan bodde hon med sin familj på Söderhus'örn (Holmen) vid Torsborgsvägen. Hon har bl a lämnat efter sig personliga anteckningar och minnen från ett liv i helg och söcken, skolgång, arbete och familjeliv på bygden fram i vår tid. En ovärderlig källa till kunskap om Marums personhistoria! Ökande ekonomisk tillväxt efter andra världskriget och större fritid ökade efterfrågan på sommarvistelse, inte minst för barnfamiljer, och sommarstugor började byggas i större utsträckning. Till Marum kom Magnus Idar AB i mitten av 60-talet och företaget fick till ett samarbete med kommunen med företagets koncept "Jordbruk och fritidsbebyggelse sida vid sida" som grund. På Rådmansö hade man

Än finns det gott om brevlådor i Marum... Foto: Jerker Persson

tidigare provat modellen med positivt resultat: det ökande fritidslivet med allt fler sommarstugor, dock inte på odlingsbar mark, gynnade på det här sättet de lokala bönderna/markägarna; en sorts "ekonomisk samexistens" skapades genom att jordbruket i avtal stöddes med en viss summa per år och såld tomt.

1968 föreslog Idarbolagen en plan för ett tomtområde på mark som inköpts av jordbrukaren Gösta Juhlin i Västergården, (Marum 6:20) och jordbrukaren Helmer Pettersson (Marum 9:3) i Östergården. Man föreslog styckning av 150 tomter och gav samtidigt förslag på strövområden och även vilken mark som borde naturskyddas. Vägar, el och vatten fanns med i planen, men avlopp blev varje fastighetsägares ensak: infiltration med två- eller trekammerssystem för WC skulle inte få förekomma, så torrass och liknande återstod som alternativ. Varje tomt blev i snitt kring 2000 kvm och den tänkta målgruppen var främst barnfamiljer.

Etableringen av Marums tomtområde

Slutligen fastställdes planen av Lantmäteriet till 134 tomter och senare avstyckades också ett område för en småbåtshamn i Kärrviken, med plats för runt 130 småbåtar. Båt skulle man förstås ha. "På landet ska man spika och

åka båt" var den gängse uppfattningen. En del lockades också av fritidsfisket.

Om man nu inte bara skulle spika och åka båt så kunde man ju ägna sig åt strandliv. Badplatsen vid Björköfjärden gjordes i ordning med både omklädningsutrymmen och brygga; sandstranden ser "nästan ut som på Mallis"! Badplatsen överlämnades senare till Norrtälje kommun, som idag också har allt ansvar för skötsel och säkerhet.

1969 såldes de första tomterna i den takt som vägar, el och vatten blev klara. Den första etappen, östra delen av området, blev mest för självbyggare, men senare erbjöd bolaget skalhus i olika grader av färdigställande: allt från plocke-pin för den som verkligen ville spika, till nyckelfärdigt hus med allt fixat och klart. De nyblivna fastighetsägarna fick dessutom tillgång till vad som verkar vara ett rätt generöst serviceprogram med gratis rådgivning från både arkitekter, trädgårdsanläggare och bankfolk. "Fötter på marken" representerades av markentreprenören Frötunaanläggare AB, ett helägt dotterbolag till Magnus Idar AB.

Åren 1975-76 blev alla vägar klara och hela sommarvattenanläggningen kunde också tas i bruk. Året därpå blev alla dräneringar färdiga,

Det här är ett av de tidiga skalhusen i Marums fritidshusområde. Foto: Anne-Maj Jönn-Norling

mest i form av dikning med ordentlig avrinning mot lägre delar av området och mot vattnet. Helt utan problem var inte den operationen utan först efter en hel del förhandlingar med andra markägare och ombyggnader kunde slutbesiktning göras.

Dags för nybyggarna att ta över ansvaret

Tomtägarföreningen - Marums Samfällighetsförening - bildades 1977 och några år senare en separat vägförening, till en början med samma ordförande. För de fastboende fanns det gamla Byalaget kvar, men samfällighetsformen har lite mer juridisk ryggrad, så därför ombildades byalaget för några år sedan till en egen samfällighet. Marums Samfällighetsförening fick till uppgift att ansvara för skötseln av sommarvattnet, småbåtshamnen och parkmarken (ej bebyggd, men ägd av samfälligheten) i området; det senare innebar också ansvar för de stordiken/dräneringar, som nämnts ovan. Söder-Marums Vägförening skulle, med inhyrd entreprenör, sköta vägarna sommar och vinter. Ett statligt bidrag beviljades för detta och med jämna mellanrum utförs besiktningar av Trafikverket för att tillse att en bra vägstandard uppehålls. Många marumsbor har under åren varit med och tagit ansvar i någon av föreningarna och ett par personer har alltid funnits med för att göra praktiska insatser: entreprenören Roine Jansson som genom sin firma Arholma Entreprenad är väl bekant med varenda centimeter väg i området. Familjen Juhlin, idag genom Göstas son Per, som driver jordbruket och sköter skogen i samfälligheten, och hans söner, duktiga hantverkare, spelar också viktiga roller för utvecklingen för området. Ett mid-sommarfirande utan att Per hämtar alla barn i lövad skrinna finns bara inte och Roine m fl brukar spela upp till dans kring stängen...

Hur bråttom får man ha?

Att bläddra i gamla protokoll är ett lite långtråkigt, men dock ett rätt bra sätt att få del av vardagen för de sommarboende i Marum. Förutom ett och annat bekymmer med hur det ser ut hos grannar eller hur det låter på nätterna är det en sak som sticker ut: **FART-DÅRARN!** Av någon outgrundlig anled-

ning anser Trafikverket att de smala grusvägarna i Marum är "70-vägar", d.v.s. att alla våra vägar ser ut som den från kyrkan och till Marums brygga. Så är det inte och har aldrig varit så. Utom "för en del". För dem gäller att till varje pris hålla den hastigheten, d.v.s. 70 km/tim, i alla lägen! Klagomål, diskussioner och framstötter till alla inblandade myndigheter (det finns pärmar fulla...) har varit ett återkommande tema och inte givit några bra resultat förrän på senare år: idag ser det lite bättre ut tack vare blomlådor, farthinder och skyltar.

Oftast har man pekat ut utomstående som de värsta syndarna, men riktigt så enkelt har det inte varit. Bland de boende har det funnits tillräckligt med fortåkare och en som särskilt berättas om är han som kom att kallas "Framochåter" på grund av sin (o)vana att köra mellan sitt hus och båthamnen "minst 20 gånger per dag och i världens fart". Till-sägelse i alla tonarter fungerade inte ("Va? Vem? Jag?") och till slut placerade någon en stock - lite nedgrävd - tvärs över vägen nära hamnen. Det blev ett Herrans liv när både "Framochåter" men även andra fastnade på stocken med sina bilar och en del mindre skador uppstod. Enligt uppgift uppdagades det inte vem eller vilka som låg bakom detta illdåd och stocken hade snabbt försvunnit. Dagens farthinder är lindrigare och "Framochåter" kör idag fort någon annanstans. Kanske t o m hinsides?

Spår i snön

Problem med ovälkomna besök och tjuveri har väl alltid funnits där människor bott nära varandra och i vårt område har det inte varit annorlunda, även om vi längre tillbaks inte hade samma frekvens på "besöken" som idag. Dyra utombordsmotorer och annan båtutrustning, en del mer påkostade inredningsdetaljer i husen och andra värdesaker har gjort att problemen ökat på senare år. Ingen blir ju särskilt glad av att läsa om sånt här, men jag kan ändå inte låta bli att berätta om en händelse, som inte riktigt var som den såg ut. En vinterkväll för en del år sedan passerar en ortsbo i bil utanför ett fritidshus och plötsligt

ser han tydliga fotspår i snön från vägen upp till det mörkklagda huset. ”Det här måste kolas!”

Vår man stannar sin bil och smyger snabbt upp till huset och ser direkt att ytterdörren inte är riktigt i lås. Han tittar in och ropar. Inget svar... Smyger tyst in i huset och ser då att verandadörren på baksidan också är lite på glänt: ”F-n också! Nu har han smitit!” En snabb titt ut på baksidan ger inget resultat; vad gör man? Jo, raskt stänger och låser han verandadörr och ytterdörr. Efter väl förrättat värv – man har nog förhindrat ett inbrott – åker vår sagesman därifrån.

Sedan händer detta: husägaren kommer släntande från ett härligt bastubad i bastu- och tvättstugan på tomten – och finner sig uteläst!! Vad gör man helnäck i tofflor och morgonrock i 5 graders kyla? Det är mitt i veckan och mörkt överallt i husen! Det sägs att han begav sig till busshållplatsen och lyckades få åka med gratis in till Stockholm. Ortsbon har sedan dess inte tagit upp saken med bastubadaren. Man kan ju inte alltid veta hur långt ett gott sinne för humor sträcker sig...

Marum idag

Sjuttioalets nybyggare i Marum glädde sig åt en ganska stor tomt, elektrisk ström och sommarvatten. Huset var lite av ”sportstuga” med begränsade utrymmen och användes mest under den ljusa delen av året.

Med tiden ökade kraven och egen telefon och hygglig TV-bild blev nästan ”måsten”. När nya generationer husägare tar vid börjar också husen att förändras: man bygger till och moderniserar. Alla ska ha stor veranda, finare utedass, stor gäststuga och parabol. Dagens generation husköpare ser nu allt detta som självklarheter och vill dessutom ha vattentoa och åretruntvatten från egen brunn. Närheten till storstaden, bättre vägar och allmänna förbindelser och förbättrad ekonomi har förstas också ökat attraktiviteten på vårt område. Det känns också som att storstadsbon i allt högre grad uppskattar den rena luften, lugnet och underbara naturupplevelser året om. Redan

på 1950-talet blev familjen Björnstrand sommarhusägare i Marum. Lillie Björnstrand skrev en gång så här: ”På Björkö i norra skärgården – mitt för Ålands hav – ligger Söder Marum. Det är en plats på Jorden som jag lärt mig älska framför andra. Där har jag strövat, iakttagit fåglarna, insekterna och de fyrfota djuren, växterna och vattnen”....

Dagens moderna fritidshus blir alltmer en grön tillflyktsort för stressade barnfamiljer i storstaden. Ja, till och med ett alternativt boende eller åretruntboende för alltfler. Så mycket beror ju på en positiv samhällsutveckling vad gäller infrastruktur och samhällsservice, exempelvis bra kommunikationer och – förstås - trygg och stormsäker elleverans.

”När blir det fiber??”

*

Källor:

”Från skärgårdsbygd till fritidsdröm”, Rapport från Statens Sjöhistoriska Museum 1979

”Mellan fågel och äng”: Lillie Björnstrand Tidens Förlag

”I dialog med historien”: Jan Ganert, Sjöhistoriska Museet

Styrelseprotokoll och Lantmäterihandlingar mm ur Samfällighetsföreningens och Vägföreningens arkiv.

Anna Sundgrens otryckta minnen i handskrivna kopia hos Lena Gribbe i Östergården.

Intervjuer med äldre och lite yngre marumsbor.

Wikipedia

”Vi på Ö”

Om Skeppsmyraön och Björkholmens Samfällighetsförening

Av Mats Rehn

Säkert har du passerat Simpnäs vägskäl och fortsatt söderut. Innan du kommer fram till Skeppsmyra by, möts du av ett antal skyltar bland andra BJÖRKHOLMEN, KARLBERG. Skyltarna leder dig till Skeppsmyraön, som för inte alltför länge sedan var en egen ö. Här finns ungefär sjuttio fastigheter, som alla är medlemmar i Björkholmens Samfällighetsförenings vägsektion.

Först på 1860-talet blev Skeppsmyraön bebodd. Dessförinnan hade de fyra gårdarna i Skeppsmyra by ungefär 100 uppsplittrade ägor ute på ön. 1855 – 1866 genomfördes laga skifte och alla jordlotterna på Skeppsmyraön samlades under en gård, oftast kallad Västergården.

Ö-Janne

Enligt skifteshandlingen åläggs Västergårdens Jan Erik Jansson (1832 – 1916) att flytta ut till Skeppsmyraön. På 1860-talet uppförde han Sofiehill, som är öns stamfas

tighet. Janssons ägor bestod av öns södra del och öarna Björkholmen och Brändholmen. Vanligen kallas Jansson hädanefter ”Ö-Janne”. När folk i byn Skeppsmyra talade om de boende på Skeppsmyraön, talade man oftast om ”dom på Ö”. Av det skälet fick min lilla bok om ön namnet ”Vi på Ö”. Med tiden blev Ö-Janne även en av Skeppsmyras redare och huvudredare för skonarna ”Svan” och ”Fama”.

”Ö-Janne” och hans hustru fick tre barn, med smeknamnen ”Ö-Erik”, ”Ö-Anna” och ”Ö-Emma”. Efter hustruns död sker en hemmansklyvning 1895. Annas fastighet ”Annedal” ligger närmast spången över mot Skeppsmyra. Emma fick öns södra del och byggde där gården Karlberg, namngiven efter Emmas make Karl Emigrant Österberg. Janne och sonen Erik tog över Sofiehill (ungefär nuvarande Björkholmens samfällighetsförenings område).

Stamfastigheten Sofiehill som den en gång såg ut.

Svärds

Omkring 1900 köptes Sofiehill av Gustav Andersson Svärd (1872 – 1914) och Anna Augusta Svärd (1870 – 1951), vilka närmast kom från Idö, där Annas föräldrar hade ett litet jordbruk och där Gustav var dräng. Hela familjen, inklusive Annas föräldrar flyttade in i Sofiehill, som vid den tidpunkten var en byggnad i ett plan. Övervakningen tillkom i slutet av 1930-talet.

Under sommarperioderna var Gustav pråmskeppare och anställd i Transportbolaget. Hans arbetsuppgift var att styra pråmen, som drogs av en bogserbåt. Han omkom i oktober 1914 utanför Gotska Sandön under en svår storm. Troligen såg sig bogserbåtens kapten tvungen att kapa trossen och de tre pråmarna på släp gick samtliga under. Ingen överlevde. Pråmarna var tungt lastade med kalksten. Förutom Gustav omkom även den femton-årige Axel Rysén (f. 1899) under sin första sjöresa. Axel var son till "Ö-Anna". Olyckan skördade alltså två dödsoffer på Skeppsmyraön.

Svärds gård var ganska liten och man hade i allmänhet en häst, sex kor och lika många får. Vintertid hölls djuren i den lada som ännu i slutet på 1970-talet fanns på tomten Arholmastigen 1. Under sommaren kördes fåren över till ön Björkholmen med gårdens snipa "Bromsen". Korna höll sommartid till i skogen, men släpptes efter skörden ut på åk-

rarna. Vissa år höll korna till på ön Asken, men kunde ibland även vada över till Brändholmen. Det som odlades användes till stor del i gårdens hushåll. En eller annan säck med säd såldes men kontantinkomsterna var små. Säden maldes oftast i Gåsvik.

Fiske bedrevs med nät, långrev, skötar och not. Fisket var för husbehov och man sålde ingen fisk. Jakt på småvilt bedrevs, mest hare, räv, grävling och ekorre. Älg och rådjur fanns nästan inte alls. En värdefull inkomst för gården var de sommargäster som hyrde Backstugan eller Lillstugan, Brunnsstugan och Sjöstugan. Sommargästerna köpte förstås en del matvaror på gården, vilket gav ytterligare inkomster. Lillstugan och det båthus som fortfarande ligger vid "gästbryggan" byggdes 1926. Virke togs från Björkholmen, som till följd av detta var tämligen kalhuggen.

Svärds hade fyra barn: Fridner (1891 – 1972), Martin (1895 – omkr 1975), Helmer (1897 – 1968) och Märta (1905 – 1867). Äldste sonen Fridner förblev ogift och stannade hemma på gården. Han hade en del extrainkomster som byggjobbare i närområdet. Han byggde 1923 en dansbana nära hemmet, nuvarande Arholmastigen 10 och 12. En ström av danslystna fanns förstås i Skeppsmyra by med omnejd och den naturliga promenadvägen var över den spång som Ernst Rysén byggt 1907. Ryséns upplevde förståe-

Fridner Svärd och hästen Freja.

ligt nog trafiken som så störande att man satte upp en låst grind på sin sida av tomten. Fridner fick då byns tillåtelse 1924 att bygga ännu en spång, för danstrafiken. Den nya spången låg kanske fem meter till höger om den gamla (sett från Skeppsmyraön), och det är resterna av Fridners spång, som användes fram till 1990-talet. Dansbanan flyttades i slutet av 1930-talet till Östersjö brygga.

Martin Svärd blev dykare och flyttade tidigt till Stockholm och gifte sig med Irma. Helmer stannade hemma längre och försörjde sig som bysmed. Verkstaden låg vid Lyckhems gård. Helmer var ett smedsnille, som utan hjälp av svets kunde åstadkomma imponerande ting. Han lär ha varit mycket social och omtyckt. Helmer flyttade till Köping i slutet av 1940-talet och blev förman på en skrotfirma. Som pensionär återvände han till hembygden. Martin och Helmer hade under en period vedjakten Rosén, som förmodligen gav en del inkomster. När Bertil Jansson kom till gården som fosterbarn 1936 låg vedjakten som vrak i viken intill nuvarande badbryggan. Vraket var barnens lekplats och ”dykplattform”. Än i dag kan man hitta vrakrester på platsen.

Familjen Svärds dotter Märta förblev också hemma, även sedan hon 1938, efter tolv års förlovning, gift sig med Erik Levander (1904 – 1990) från Vätö. Erik var båtbyggare vid Norrvikens varv på Vätö. I början av 1940-talet köpte han dock en ”futt”, som fungerat som matsal vid Blå Port (på Vätö, mitt emot Marum), där en större militär anläggning byggts. ”Futten” ställdes upp på nuvarande Björkholmstigen 1 och i baracken byggde Erik Levander campingbåtar på egen hand.

Svärds hade tre fosterbarn, av vilka två än i dag finns kvar i samfällighetsföreningen. Den förste var Bertil Jansson (f. 1927) som kom till gården 1936 och stannade kvar till 1950. När Bertil kom till gården var huset fortfarande en byggnad i ett plan. Huset byggdes till med ytterligare en våning i slutet på 1930-talet. På övervåningen bodde Märta och Erik Levander, samt Fridner. På undervåningen bodde Augusta, Helmer och Bertil. Enligt Bertil var det Augusta Svärd som styrde och ställde på gården. Bertil fick tidigt arbeta hårt med vedhuggning och jordbruks-

arbete. Han tilläts inte att få mycket fritid. Läxorna lästes på cykeln på väg till skolan. ”Jag la upp boken på styret, för jag fick inte chansen att läsa läxorna hemma”, berättar Bertil. Bertil gick sex år i Skenninge skola och hans bild av skolåren är inte särskilt ljus. Lärarna var tyranniska och skolkamraterna betraktade nykomlingen från Stockholm med misstro.

1939 anlände ytterligare två fosterbarn till gården, tvillingarna (f. 1932) Maj-Britt (numera Johanneson) och Rolf Bagger. Barnen blev Märtas och Eriks fosterbarn. Rolf fick gå i båtbyggnadslära hos fosterfar Erik. Märta tillät inte tvillingarna att vistas i byn, eftersom byborna säkert skulle ge ”stockholmsungarna” skulden för eventuella ofog.

Skolgången såg ut så här för tvillingarna Bagger: klass 1 och 2 småskolan i Kulla; klass 3 och klass 4 mellanskolan i Skenninge skola; storskolan, klass 5, 6 och 7, ca trettio barn i samma klass, i Skenninge skola.

Maj-Britt och Rolf bodde med Märta och Erik på Sofiehills övervåning. Maj-Britt minns Augusta Svärd, som en tjock gumma, som mest satt på sin stol och domderade och med sin käpp pekade på vad som skulle utföras. Ett resultat av befallningarna var en sagolikt vacker och blomstrande trädgård. Även Bertil Jansson intygar att trädgården, med alla pioner och dahlior var en lokal sevärdhet, men minns trädgården med viss avsmak, eftersom han fick utföra grovjobbet.

1940 anlände Rågöborna från Estland till bl a Annedal och Maj-Britt minns dem med glädje. Äntligen hände det något och det kom en massa spännande människor till trakten.

Djuren var förstas spännande för stockholmsbarnen, vilka innan de kom till Skeppsmyra gård, som sommarbarn 1939, aldrig sett en ko. En kalv tydde sig till Maj-Britt och följde henne ända in i köket. Vägen till skolan minns Maj-Britt som otäck. Det ena alternativet var att gå genom fem grindar för att komma ut till ”stora vägen” och hela tiden vara rädd för gårdens folkilskna häst Simon. Det andra alternativet var att gå över spången, som vid det här tillfället var fallfär-

dig och bestod av långsgående ostadiga plankor. Maj-Britt och Rolf stannade på gården tills de blev 18 år.

Först 1941 får Skeppsmyraön tillgång till elektrisk ström. Ungefär samtidigt, 1941/42, gjordes en styckning med tanke på att Svärds fyra barn skulle få varsin sjötomt (nuvarande Björkholmastigen 24, 26, 28, 30).

Sofiehill säljs

Augusta Svärd dog 1951 och beslut fattades att gården skulle säljas. Detta skedde först 1959, då Märta, Erik och Fridner slutgiltigt flyttade från gården. Köpare var bilhandlare Bengt Mattsson i Norrtälje. Han bebyggde själv 3:50 (Björkholmastigen 24) och sålde granntomten (Björkholmastigen 26) till Bengt och Maj-Britt Johannesson. Maj-Britts tvillingbror Rolf Bagger tog över Björkholmastigen 28 efter fosterföräldrarnas död. Rolfs dotter Martine Bagger var ägaren tills 2001, då tomten såldes. Bengt Mattssons

Mariehill. Frida och Fritz Otto Morberg med barnbarnet Nils Sture Brandt.

tanke var att exploatera området för fritidstomter, av vilka många skulle bli sjötomter.

Han hade för sin egen del bespetsat sig på ”Kärleksudden”, men fick inte gehör för detta hos byggnadsnämnden i Vaddö och sålde därför området vidare till firman Roden i början av 1960-talet. Mattsson behöll fyra tomter och av dessa har familjen fortfarande kvar två.

1968 såldes resten, dvs huvuddelen av Svärds gård, vilken 1969 blir **Björkholmens tomtägarförening**, från 1980 **Björkholmens samfällighetsförening**. Förutom de områden, som en gång var Svärds gård, finns följande fastigheter på Skeppsmyraön:

Annedal såldes 1940 till familjen Espling via Rågö-kommittén. Fastigheten har under senare år sålts och styckats ytterligare.

Karlberg såldes 1968 till nuvarande ägaren Täby församling.

Mariehill: Fram till 1920-talet bodde här stenhuggaren Johan Andersson, som arbetade på Vätöberg och dagligen rodde till jobbet. Fastigheten såldes 1920 till Fritz Otto Morberg, som var flaggunderofficer i flottan med löjtnants titel vid pensioneringen. Eftersom alla kvinnor i familjen hade namnet Maria fick egendomen i fortsättningen namnet Mariehill. Nuvarande ägare är söner till Nils Sture Brandt, dotterson till Fritz Otto Morberg.

Järfällaområdet: 1948 köptes marken av Järfälla kommun. Ambitionen var sannolikt att bygga barnkolonier, vilket dock aldrig blev av. Under senare år arrenderas området av Lyckhem, som i sin tur hyr ut till en naturistförening.

Sjutomtaområdet: 1984 tillkom Sjutomtastigen. Från början var det meningen att hela norra Skeppsmyraön skulle exploateras av Magnus Idar med ett mycket stort antal tomter. Ärendet gick ända upp i regeringen som sade nej. Projektet ledde till blygsamma sju tomter. Där Sjutomta har sin brygga har på senare år ytterligare tre tomter exploaterats.

2019 firar ”Vi på Ö” samfällighetens 50-årsjubileum.

Lervik i en busgrabbs minne

Av Bo Gidlöf

- VI TAR CHANSEN! Stridsropet genljöd på Lervik. Det var sent 50-tal när några fritidsboende pojkar smög sig ut under ljumma sommarkvällar för att söka äventyr.

- VI TAR CHANSEN! Föga anade pojkarna att de nattliga räderna hela tiden snudade vid Lerviks spännande historia.

Bredvid den gamla ångbåtsbryggan dit pojkarna paddlade hittade de två jungfrur på sjöbottnen - alltså jungfrur av trä... Sådana som användes för att sätta an riggen på segelfartyg. Under sjöfartsepoken på 1800-talet byggdes många segelfartyg på Björkö - så ock på Lervik. Ett av dem var skonerten Olof Wiik. Två bröder Andersson, en i Björhövda på fastlandet och en på Lervik, drev ett av Björkö's många rederier.

Det fanns förstås jordbruk också på Lervik under hundratals år. Men under åren som pojkarna gjorde sina räder låg närmaste jordbruk på Glämsta. Jordbruket på Lervik hade upphört men det fanns spår. En nybyggd ladugård verkade bära på tusen hemligheter. En spännande lekplats för ungar som visste hur man tog sig in.

Spännande också för lite äldre ungdomar som ibland stämde träff och lekte sina lekar i höet. De yngre föredrog att hoppa i höet eller att smyga runt i själva ladugården. Den var spöklikt tom. Här hade det uppenbarligen aldrig funnits några djur. Betongplattan med gödselränna och upphöjt foderbord såg ut som om den hade gjutits helt nyligen.

Bo Grefberg's byggnadsplan för Lervik 1952.

Entreprenören Bernhard Sollén

Den sista aktiva bonden på Lervik var Gunnar Andersson. Han sålde hemmanet 1944 till entreprenören och fastighetsspekulanten Bernhard Sollén. Efter ytterligare några år med arrendatorer fick jordbruksepoken ett abrupt slut när ladugården totalförstördes vid en våldsam brand 1950. Då hade Bernhard Sollén redan öppnat pensionat på Lerviks gård. Kriget var slut och det var nya tider. Ett par mindre hus byggdes utefter landsvägen. 1945 blev Lerviks pensionat flyktingboende för estländare som flytt undan den ryska ockupationen. Estländarna försvann snart från sitt tillfälliga boende och blev nysvenskar runt om i landet. Några av dem blev kvar på Björkö.

Bernhard Sollén anade slutet på pensionatsepoken men hittade snart nya möjligheter. Han sålde av två strandtomter strax innan strandskyddslagen trädde i kraft. Ett av de platta, nybyggda pensionatshusen längs landsvägen sålde han till två kvinnor. De sommarbodde länge på Lervik tillsammans med sin älskade katt. De två kvinnornas liv på Lervik är en vacker historia som till delar finns nedtecknad i en efterlämnad dagbok.

För de busande pojkarna föreföll tanterna väldigt udda och fick smeknamnen Cigarren och Ögonen. Inte vidare respektfullt men de blev ändå en naturlig del av sommarlovet på Lervik under många år.

Fritidshusen är på väg

Den antågande trenden bland stockholmarna på 50-talet var sommarställe på landet. En exploatering i större skala krävde dock att en byggnadsplan upprättades. En första plan för att stycka upp Lervik blev klar 1952. Den bestod av 23 tomter som låg mellan landsvägen och Hemviken vid Bagghusjärden.

Planen ritades av stadsarkitekten i dåvarande Väddö kommun, Bo Grefberg. Han köpte själv en av tomterna och blev med sin familj nybyggare på Lervik. Ett engagemang i bygden som kom att sträcka sig över generationer.

Fritidshusepoken hade inletts och Lervik blev ett av de allra första tomtområdena i Väddö kommun. Det var fler än en familj som skulle komma att rota sig på Lervik. En av sommarstugetomterna bebos i dag av fjärde generationen. Omsättningen på fastigheter är minimal. Några forna sommargäster har gått från fritidsboende till att bli bofasta. På Lervik

Lerviks gård 1944. Ladugården till höger brann ner 1950. I dag finns det 50 bebyggda tomter i området.

finns i dag sex bofasta familjer. Ytterligare några bor större delen av året i sin fritidsbostad.

Bernhard Sollén hade helt enkelt träffat mitt i prick. Från de 23 tomterna i den första byggnadsplanen 1952 har Lerviks tomtområde växt och omfattar i dag 50 tomter belägna på bägge sidor om Simpnäsvägen.

Vid Bernhard Solléns död lämnades Lerviks gård tomt och öde under flera år omkring 1960. Det pampiga pensionatshuset blev ett spännande spökhuis att leka i för pojkväxlingen på Lervik. Det fick man förstås inte göra och det var tur att pojkarnas föräldrar var ovetande om vad som tilldrog sig under de långa sommarkvällarna.

Bernhard Sollén åldrades och blev alltmer obenägen att fullfölja sina åtaganden på tomtområdet. Efter Solléns död blev vägarna ändå färdigställda och en tomtägareförening bildades. Det som var kvar av hemmanet Lervik köptes upp av Niels Holst på Stridsby gård. Han rev den oanvända ladugården och

byggde ett bostadshus på betongplattan. Huset blev efter ytterligare ombyggnad åretrunthem åt välbekanta björköprofiler. Niels Holst rustade även Lerviks gård. Det forna pensionatshuset såldes också till fastboende som bodde och verkade under många år på Björkö. I dag bebos Lerviks gård av en ung barnfamilj.

Den nybildade Lerviks Tomtagareförening köpte loss grönområden och vägmärken av Holst. Lerviks tomtområde är numer präglat av god samsamhet och samarbete. Forna konflikter har bilagts och sommarboende och fastboende hjälps numer åt att göra Lerviks tomtområde till ett sommarparadis som Bernhard Sollén knappast kunnat föreställa sig. Midsommarfester och sommarfester blandas med gemensamma arbetsdagar på området.

Och pojkväxlingen? Jo, de växte upp förstås och blev så småningom varse både Lerviks och Björköns säregna historia. Några av dem finns fortfarande kvar på sin barndoms tummelplats. Och nu är även de en del av Lerviks historia.

Hemvikscupen var ett spännande och trevligt lördagsnöje under några år i Lervik. Foto: Bo Gidlöf

Min tid var då

Några minnen från 30-, 40- och 50-talet i Väster Edsvik

Av Bo Strömberg

När vi hyrde sommarställe 1935 i Löglå, öster om Bergshamra, blev min pappas stora intresse för fritidsfiske inte helt tillgodosett. Nu gällde det att hitta ett nytt sommarnöje med hygglig sjökontakt. På Waxholmsbåtarna brukade det finnas annonser på styrbords-sidan, utanför styrmanskontoret, om sommarnöjen som kunde hyras och ett av dessa såg tilltalande ut. En liten stuga med ett rum och kök, plus ett rum under takåsen som kunde nås via en brant trappa på kortsidan. Hyran för hela sommaren var 100 kronor. Bara 500 meter till ångbåtsbryggan och det fanns badstrand i närheten. Affären gjordes upp med styrmannen, som var son till husägaren. Hon hette Heldina Johansson och var änka efter sjökaptenen Emil Johansson. Nu inleddes en 12-årsperiod i den lilla stugan, när Björkö blev det andra hemmet; för mig det viktigaste.

Utflyttningen gick till så, att allt vi behövde packades i trälårar och stora resväskor. Trälårarerna hämtades upp i "vindskontoret". Packandet pågick under några dagar och sist lades sängkläder, porslin, matsilver, kastruller och stekpanna ned. En del av utrustningen var ju densamma som användes hemma i Råsunda. Jag vill minnas att det blev en åtta, nio kollin, ett ord som jag tidigt lärde mig. Från Råstavägen 8 i Råsunda hyrdes lastbilstransport till Strandvägskajen, där godset togs ombord på Södertörn eller Waxholm III i god tid före avgång, tydligt adressmärkt med "Sandvikens brygga". Efter fem timmars ångbåtsresa skulle vårt pick och pack lastas av vid bryggan. Snabb kontrollräkning, så att allt verkligen hade lastats av.

Vid bryggan mötte Henning Lindström, ägaren till Sandvikens pensionat, med hästen Magnolia och vagn för frakt av våra kollin upp till stugan. Efter sommaren skulle allt hem till Råsunda igen, men efter något år betraktades vi som trogna hyresgäster och

kunde lämna en hel del kvar över vintern. Några bord med stolar och några sängar fanns i stugan. En fotogenlampa i varje rum för belysning. Det mesta man behövde fick man ta med hemifrån. Ved till köksspisen kunde köpas i närheten, men vi förstod snart att ett Primuskök behövdes när dagarna var varma, för vedspisen var het. Nästan varje sommar kunde den grävda och stensatta brunnen förse oss med vatten. Det skulle räcka till två familjer plus två hyresgäster i stora huset och till oss i lilla stugan. Några torra somrar fick vi be Teodor Pettersson, mitt emot, att få ta vatten i hans brunn. Man lärde sig att vara sparsam. Fru Svensson, som hade sina rötter i England, hyrde rum på övervåningen i huvudbyggnaden för andra året. Hon förklarade att "det beror på summer om det är water i brannen". En tre, fyra hinkar om dagen räckte för hushållet. Konsten att hinka upp vatten med brunshaken, utan att tappa hinken när den skulle tryckas ned under vattenytan, lärde jag mig efter några år, likaså att bära upp de två fulla 10-litershinkarna.

Lekkamrater

Syskon saknade jag, men lekkamrat fanns i närheten. En sondotter till fastighetsägaren var i samma åldersklass, och vi trivdes bra med varandra. Hon lärde mig hoppa rep och hage och jag lärde henne i utbyte att rigga barkbåtar med segel av papper och att bygga en koja av granris. Visserligen regnade det vissa dagar, men det gick att fördriva tiden inomhus också. Serierna i Allers var viktiga att följa, och det fanns ett uppslag med modeller av hus och andra byggnadsverk som kunde klippas ut och klistras ihop. Tidningen kom ut varje vecka, och man höll noga reda på vilken dag man skulle passa tidningspojken på ångbåtarna. Han hade det jätligt för att hinna med att sälja tidningar innan förtöjningstrossen lossades och båten gav sig iväg. Alla hann inte få sin tidning, om det var

få passagerare och lite gods som skulle lastas av. Vid stark sydvästlig vind var det spännande att se, om kaptenen lyckades med manövern att backa och komma runt mellan den grunda gyttebottnen i öster och bränningarna i väster. I bland fick man göra om manövern, vilket nog var lite genant för skepparen. Det fanns olika tekniker att ta sig ut från bryggan. På Östan, vill jag minnas, backade man inte alltid, utan man drog sig runt, med trossen fast i bryggan och fart framåt, vilket tog sin tid, men sedan var det bara att köra iväg.

Det fanns ytterligare två flickor, dotterdöttrar till Heldina Johansson som var lite för unga för att bli lekkamrater de första åren. Deras mamma, Siri, och pappan, Rudolf Lindholm, bodde i huvudbyggnaden. Rudolf, "Rulle", beundrade jag för hans praktiska kunskaper och armstyrka. Under tidigare år hade han arbetat som stenhuggare och kunde tekniken att borra i berg med handkraft. När jag var i 14-årsåldern, lärde han mig hur man hanterar bergborr och slägga för att någorlunda snabbt kunna få ett djupt och runt hål till exempel i en bojsten. Det gällde att få borren att studsa fritt och rotera mellan slagen.

Till att leka mamma, pappa, barn, inbjöds vi av Marianne Öhrn. Marianne, med lillebrodern Lars-Gunnar, bodde några hundra meter

bort, på vägen till ångbåtsbryggan. Hon var något år äldre än vi och sa att hon hade en lekstuga, ett hägrande objekt, som dock visade sig bestå av endast grunden; en rektangel av stenar, men med rumsindelning, som skulle respekteras. Bara hon fick vara mamma och husmor och vi andra var barn, som skulle vara lydiga. Jag tror inte att någon fick ikläda sig papparollen. Både Lars-Gunnar och jag var för unga för att kunna inge den respekt en fader förväntades kräva. Vi var mer jämspelta på badplatsen, pensionatets sandstrand, där många som inte var pensionatsgäster hade fått, eller tagit sig, rätten att få bada soliga dagar. Förutom redan nämnda fanns Åke och Ulla Lindström (Lundhagen), Elsie Olsson (Thorén), Göran Olsson (Erlandsson), Rune och Arne Hörfors.

Konsten att handla

Mina föräldrar hade inte bil, och cyklar togs med först efter något år. All förflyttning skedde alltså till fots. Det var långt till affärerna i Marum och Backa, men några gånger varje sommar gick vi eller cyklade den steniga stigen via Mulnäs genom skogen till Marum. Det tog längre tid än till Backa, men trots dåtidens glesa trafik var landsvägen inte lockande, och butiken var inte så välförsedd som den större Marumsaffären. Där fanns nästan allt man kunde behöva för hushållet: matvaror,

Ragnar, Bo och Elswig Strömberg på verandan i Väster Edsvik.

köksredskap, mössor och strumpor, gardiner och andra tyger, fotogen till Primuskök och lampor, spik och skruv, tjära och färg till hus och båtar. Där fanns också bensinpump vid kajen, för den viktigaste trafiken till butiken gick på sjön. Någon kallade affären ”Marum Sill- och Färghandel”. Fotogen fanns bara de första åren. Under andra världskriget fick vi övergå till spritkök och karbidlampor. Äkta stearin ersattes av paraffin i ljusen. Elektriskt fick vi först efter kriget, och kylskåp fanns inte. Vi fick disponera en hylla i fastighetens välbyggda sten- och jordkällare, som märkligt nog höll kallt trots att den vette mot söder. Det blev många promenader till och från källaren, när färskvaror till måltiderna först skulle hämtas och sedan ställas tillbaka.

Under krigsåren, med ransoneringar av många matvaror och av flytande bränslen, var det lättare att komma över matvaror på landet än i stan under sommarmånaderna. Hemma i Råsunda måste allt inhandlas i butik. Ute på Björkö behövde man inte gå så ofta till affären, för det kom bagarbil, köttbil (”slaktaren”), speceribil, med en liten avdelning för godis, och ölbil, med Norrteljepilsner, svagdricka i fem- och tiolitersflaskor, vichyvatten och läsk. Vanligen kom bilarna på olika dagar, en gång i veckan, så man måste lära sig deras ankomsttider. En liten tutning räckte när de kom, att jämföras med dagens Hemglassbil, som hörs ända från Vätö vid sydlig vind.

En hel del som behövdes i hushållet fanns i närområdet. Ved till spisen och potatis köptes av Teodor Pettersson tvärs över vägen. Teodor var änkeman i 65- till 70-årsåldern och ilandstigen efter sin tid som sjökaptän, bland annat på det stora barkskeppet Eqvator. Ägg och höns fanns att köpa ett par hundra meter längre österut av Hedvig Sundberg. Hönorna som såldes var ofta åldringar, som slutat lägga ägg och som krävde långkok, men kokt höns med ris eller potatis blev ändå en festmåltid. Fiskaren Adrian Sundberg hade storrysja vid Harholmen och lade ut nät på Björköfjärden. Man fick gå de 500 metrarna från hans bostad ned till båthuset på Harholmen, där fisken förvarades levande i sumpar. Senare för Sund-

berg med flakcykel och sålde vid dörren, främst strömming och abborre.

Skomakaren var en viktig hantverkare. Kläder lagades och strumpor stoppades hemma, men när det blev hål i skosulorna behövdes hjälp. Mitt emot Sandvikens pensionat fanns skomakare Lars Petter Pettersson. Som så många andra i Väster Edsvik hade han funnit en syssla i land efter sin tid som sjöman på segelfartyg och som prämskeppare. Hos honom kunde det vara väntetid för en halvsulning på en vecka eller ett par. Åtskilliga skor på hylorna hade lämnats in av sommargäster, som passade på att få skoreparationer till lågpris. Lars Petter berättade gärna anekdoter, som vittnade om ett stort mått av levnadsvisdom. Det fanns andra, som hette Strömberg förstod jag av följande. ”Det ska göras i tid, sa Strömberg; satte potatisen i snön.”

Den nödvändiga basvaran, mjölken, hämtade vi de första åren hos Emilia Österberg, strax bortom Sundbergs. Emilia hade bara en ko, och den gick till slakt efter några år. Då fick vi köpa mjölk från flickskolekolonins arrendator, den unga, nygifta och vänliga Violet Jansson med make, Gösta. När de fick nytt arrende i Glämsta, kunde vi fortsätta hos Bertil Karlsson, som hade övertagit arrendet och tillsynen av Västra Edsviks flickskolekoloni. Bertil Karlsson var kunnig i de flesta sysslor på landsbygden. Dessutom fungerade han som frisör, så han klippte mitt hår hemma i sin bostad i Finnala, några år innan han blev arrendator.

Det var allt färre gårdar som sålde mjölk i lösvikt, men Hanna Lindström på Sandvikens pensionat förbarmade sig över oss, så att vi kunde hämta två liter om dagen några somrar hos henne. De sista åren innan det bara kunde köpas mjölk i butik, fick jag ta cykeln till Stridsby gård. När man hämtade mjölken på morgonen, efter ett bestämt klockslag, hade man alltid med sig ett tomt kärl, som fylldes efter morgonmjölkningen nästa dag och ställdes någorlunda kallt. Mjölkhämtningen var alltså en ganska omständlig procedur varje morgon.

De första somrarna på Björkö, 1936 - 1939, blev beroendeframkallande. Det ska väl inte kallas kärlek vid första ögonkastet, som ju inte alltid blir bestående, utan något som växte fram och väl tålde konkurrens från mer spektakulära miljöer. Jag tror det var 1938 eller 1939 som pappa Ragnar fick köpa en roddbåt av Emanuel (Manne) Lindström, som var morfar till Marianne Öhrn. Manne hade varit skeppare bland annat på Björkös sista stora segelfartyg, skonertskeppet Fred. Fartyget inköptes 1934 av ett partrederi, med lanthandlaren H. B. Holm i Marum som störste delägare¹. Dessvärre förliste skeppet utanför södra norrlandskusten redan våren 1935 i en kraftig kuling. Hela besättningen klarade sig, men det var naturligtvis en besvikelse att det vackra fartyget så snabbt försvann från Björkö.

Manne Lindström var farbror till pensionatsägaren Henning Lindström, och Manne hjälpte oss att ta upp, bottenmåla och sjösätta vår vackert ljusblå roddbåt. Jag förundrade mig över att han ofta gick långpromenader i träskor; en fotbeklädnad som han antagligen hade vant sig vid under tiden till sjöss.

Henning Lindström styckar av

Tursamt nog kunde Ragnar och Elswig köpa en tomt 1940 nere vid sjön, nära Sandvikens ångbåtsbrygga. Tomten styckades av från Henning Lindströms stora ägor i Väster Edsvik. Några år tidigare hade familjerna Åkervall och Falk fått köpa tomter i närheten, inom det som tidigare varit gles betesmark för Hennings häst och kor. Djur fanns kvar ytterligare några decennier, så den minst sagt primitiva väg som senare skulle bli Björköslingan spärrades av flera grindar som skulle öppnas och stängas vid varje passage. Nu skulle vi ha kunnat få bygga en egen sommarstuga, men krigsåren 1939 - 1945 innebar att planerna på ett husbygge fick skrinläggas. Det dröjde till 1947 innan det blev möjligt att få tillstånd att bygga, och ännu då, och några år till, var det svårt eller omöjligt att få tag på spik, cement och oljefärg, Grunden fick gjutas av "ersättningscement", som vittrade fläckvis redan efter några år, och asfaltappen till taket fick bytas efter en sex sju år.

Nu hade vi i alla fall en egen tomt och vi kunde ha roddbåten vid en egen strand. Den

Henning Lindströms båthus med passbåten Sandvik. Erland Olssons stuga "Solsro" till höger. Troligen 1939.

och några andra roddbåtar kunde då, 1940 och in på 60-talet, ligga i den grunda viken i sydväst. Strandförskjutningen, förenklad kallad landhöjningen, stängde sedan utloppet mot söder och nu är viken torrlagd utom vid högvatten. I många år fanns Manne Lindströms båthus kvar vid stranden mot väster. Strax bredvid låg Henning Lindströms båthus. Där fanns plats för de passbåtar Henning körde några år till Björhövda. Dit gick buss från järnvägsstationen i Norrtälje. Hans första båt hette Svan, en vacker, kravellbyggd träbåt, som efterträddes av Sandvik, ett stålfartyg inköpt på Rådmansö, då med namnet Södersvik. Båthuset var så stort att det också hyste en tvättstuga för pensionatet. I slutet av 60-talet skruvades båthusen sönder av vinterisen.

Sommaren 1938 eller 1939 fick jag en lek-kamrat, som sedan blev en nära vän under flera decennier. Familjen Martin och Gertrud Nyberg hyrde sommarbostad av Manne Lindström, och av deras tre söner var Stig i den mest passande åldern. Det är ju så, att vid unga år märks ålderskillnader tydligt. Ett par års skillnad kan göra det svårt att hitta gemensamma intressen. Från och med nu träffades Stig och jag nästan varje dag under flera somrar, och vi skaffade oss många förbjudna men nödvändiga kunskaper, till exempel att göra upp eld, och var övre gränsen låg för brasans storlek utan att man tappade kontrollen, jumpa på stockar utanför stranden utan att ramla i, och att inte ro i medvind så långt ut på fjärden, att vi nästan inte orkade ro tillbaka i motvinden. Vårt intresse för segling fick oss att bygga flottor av drivved, och vi riggade dem med segel av tillklippta rullgardiner.

Gertrud och Martin Nyberg fick 1940 möjligheten att köpa en stor fastighet för sommarbruk: Ekbacken, med mark både ner mot Edsviken i söder och mot Björköfjärden, norr om Furholmsudden. Nu fick vi tillgång till nya områden med sjöanknytning, och Ulf Littmarck på Furholmsudden kom med i bilden som ytterligare en kamrat. Hans pappa Gustaf var en händig man, som inte bara hade byggt husen på sin tomt utan också kajaker och en liten segelbåt, egenhändigt konstruerad, till Ulf.

Ungdomligt umgänge

Under de sista krigsåren och ett drygt decennium därefter etablerades ett livligt umgänge mellan en del av ungdomarna i Väster Edsvik. Nu kan man säga att ålderskillnaden mellan äldre och yngre syskon hade utjämnats. Det visade sig att Stig, Ulf och jag var på väg till den verksamhetsnivå de tre år äldre bröderna, Alf Nyberg och Jan Littmarck, hade nått. Hela de tillhörande familjerna kom också att träffas på "kafferep" flera gånger varje sommar. Man turades om att ordna festerna, som brukade äga rum var fjortonde dag från midsommar till in i augusti. Ute på Furholmsudden fanns Gustaf och Göta Littmarck, systrarna Bergström, Karin och Anna, (Olsson), och längst ut på udden Vilhelm och Eva Bergström. På Ekbacken bodde familjen Martin och Gertrud Nyberg. Johan och Karin Personne var hyresgäster hos Teodor Pettersson en tid på 30- och 40-talet. De efterträddes i Teodors stuga av Alf och Margit Liljefors, som sedan under några år hyrde hos Edvard och Hilda Mattsson i Väster Edsvik och i Fimmala. På 40-talet var nog de flesta stugor, som kunde ställas till förfogande, uthyrda. I början av 50-talet fick Alf och Margit möjligheten att köpa tomt på Furholmsudden genom en avstyckning från Vilhelm Bergströms fastighet.

Några i umgänget hämtades från grannbyarna. Vid sjön, mellan Mulnäs och Marum, hade Stellan och Emmy Edgren sin stuga och söder om Marum bodde Svea Alldin. På skeppargården i Ö. Edsvik fanns Edvin och Nanna Edsmark, och dottern Kerstin med fästman, Per Svenonius, var med vid några tillfällen. Andra familjer och vuxna barn var också mer sporadiskt med på kafferepen, men när vi var som mest fulltaliga, blev det över ett 20-tal. Jag tror inte någon hade egen bil förrän i slutet av 40-talet, utan man gick, cyklade, eller tog roddbåt till träffarna. Att det blev så många kafferep de här somrarna berodde på att inte bara barnen utan många föräldrar hade långa sommarlov. Martin Nyberg, Karin Bergström, Gustaf Littmarck, Alf och Margit Liljefors, Stellan Edgren; alla var lärare. Ganska tidigt insåg jag att läraryrket skulle passa mig bra. Det kunde ju medge två månaders kontinuerlig vistelse på Björkö varje sommar.

När vi träffades på Ekbacken och på Furholmsudden hörde det till att levande musik skulle framställas och avlyssnas. Det gick att få ihop manskap till en kvartett, och det mesta som spelades var stråkkvartetter av Haydn och Mozart. Första och andra fiol spelades av Alf Liljefors och Ulf Littmarck, viola av Martin Nyberg och cello av Jan Littmarck. Wilhelm Bergström framträdde som solist med stor framgång på sin Sandvikens Stradivarius, en rostig men välljudande såg. Stig Nyberg och jag skaffade oss var sin Stradivarius och cellostråke, som kunde köpas i Gottfrid Johanssons välsorterade musikhandel i Gamla Stan. Vårt spelande nådde aldrig Ville Bergströms nivå, men Stig dristade sig till att framträda en gång på äldre dagar i Norrtälje under en konsert i Roslagsskolans aula.

Vevgrammofonen

Ute på landet hade inte många sommarboende en radio på 40-talet. Ville man höra musik var vevgrammofon det enda alternativet till den levande musiken. En dylik grammofon hade Nybergs, och på Ekbacken fanns en rymlig loge. Hur bra passade inte den kombinationen när Alf Nyberg och Jan Littmarck var 15, Ulf, Stig och jag 13 och 12 år gamla! Försiktig kontakt hade etablerats med familjen af Trolle, som på 40-talet hyrde huvudbyggnaden på Edvard och Hilda Mattsons gård, och som hade tre döttrar i passande ålder, Margareta, Bibbi och Ami. Vi fem ungherrar blev granskade och godkända av pappa Henrik af Trolle, så nu kunde fyra danspar skapas, när Jans och Ulf syster Brita Littmarck var med. En av oss grabbar bytte av vid grammofonve-

Kafferep hos Strömbergs i slutet av 1940-talet. De som inte vänder ryggen till är från vänster: Elswig Strömberg med hårklut, Birgitta Liljefors och Margareta Bergström. Pappa Ville Bergström lutar sig fram och hustrun, Eva, sitter vid bordsändan. Stående: Lars Falkmer, Bo Strömberg och Stig Nyberg. Sittande: Svea Alldin, Karin Personne (med stort leende), Ruth Falkmer, Johan Personne (delvis skymd, med cigarr), Ragnar Strömberg med Kickie Bergström i knäet.

ven och vid valet av skivor. Troligen fanns från början en skivsamling med en fem, sex 78-or med ”gammal dansmusik” och ett par foxtrot. Vad jag vet hade ingen av oss någon utbildning i danskonsten, möjligen kunde de äldre flickorna några grundsteg, men övning ger färdighet, och vi kunde snart genomföra vals, schottis, hambo och foxtrot. På några logdanser kom det fler som ville delta, tillresta släktingar och vänner dök upp, och några konkurrerade, tyvärr ibland med framgång, om våra damer.

Antalet grammofonskivor var i lägsta laget och inte ens den välsorterade marumsaffären hade någon musikavdelning. För nyinköp fick man bege sig till Norrtälje. Detta gick till så, att Stig och jag lastade våra cyklar i Nybergs roddbåt och rodde över fjärden till Björhövda, där båten drogs upp. Med cykel tog vi oss den nästan två mil långa vägen till Norrtälje. Cyklandet tog nog två timmar i varje riktning, så det krävdes en dag för att resa tur och tur för skivinköp. Vi hade lunch med oss som intogs vid vägkanten, rullade pannkakor med sylt och saft att dricka. I Abel Edlunds tobaksaffär vid Stora torget i Norrtälje fanns en skivavdelning. Ett antal tänkbara skivor avlyssnades och några inköptes. Det blev bland annat några valser med sång av Åke Grönberg, Evert Taube och Lasse Dahlquist. Modern dansmusik representerades till exempel av ”Frenesy” med Artie Shaw och ”On the sunny side of the street” med Tommy Dorseys orkester. Melodier och texter lärde vi oss snabbt och fragment sitter fortfarande kvar: ”Slack i focken pojkar för det blåser medvind, medvind, Källe hjälper Viktor, Viktor hjälper lille Edvin, Edvin” Lite fel att behöva ta låtar från Västkusten, men de var ju bra. Och så Tommy Dorseys ”Grab your coat, don’t forget your hat, but leave your worries, leave them on the doorstep.... ”

Segling

Texterna togs med på våra segelturer och framfördes med ändringar, som inte alltid var helt rumsrena. Från sommaren 1947 och några år in på 50-talet gjorde Jan, Ulf, Stig och jag långturer på en fyra, fem dagar i skärgår-

den. Pappa Littmarck hade köpt en 10 m² bohujulle till Ulf, och jag hade en egenhändig byggd T-jolle. Ulf och jag kunde övernatta under kapell i båtarna, och de andra i tält. De första åren rörde vi oss från Björkö till Öregrund i norr och till Sandhamn i söder. Hur vi klarade mathållningen i flera dagar har jag nu svårt att förstå, men en del basvaror, som havregryn till gröt, några konserver, potatis, bröd och smör togs med hemifrån och viss komplettering kunde göras i någon lanthandel utefter vägen. Det var inte viktigt med maten, utan vi var ute för att se nya delar av skärgården och ha roligt. Naturen i ytterskärgården var ny för oss alla och vi blev förtjusta i den obegränsade tillgången till öar och holmar, där vi kunde välja en ny natthamn varje kväll. Slumpen avgjorde hur dagsetappen utformades och framåt kvällen söktes natthamn dit vinden bar. Söderarms och Håkanskärs skärgårdar ligger nära Björkö, så dit tog vi oss flera gånger. De är också särskilt natursköna, med många alternativa naturhamnar. På 40-talet var det bara ett fåtal fritidsbåtar som gav sig ut till de yttersta skären. Många kvällar var vi ensamma och blev bortskämda med att inte behöva konkurrera om de bästa vikarna.

Mycket av det som händer i livet är tillfälligheternas spel. Björkö och Väster Edsvik blev min fasta punkt, som jag måste få komma till varje år. Bara under värnpliktsåret var jag tvungen att hoppa över en hel sommar. Till ytterskärgården kunde jag segla när vädret var hyfsat och där fanns material för min forskning, som började i mitten på 50-talet. Som naturgeograf kunde jag förena undervisning med forskning, och nytta med nöje, under arbeten i den svenska, åländska och finska skärgården.

*

¹Ljungström, J., Nordlund, H. (ed.) 1968: Det seglade en Björkö-brigg, s. 159.

Per har ordet!

Konstruktör: Per Svenonius

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	x
1	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
2	21		23		25		27		29	
3	31		33		35	36	37	38		
4	41	42		44			47	48	49	50
5	51	52		54		56	57	58		60
6	61	62	63	64	65		67	68		
7	71		73	74		76				80
8	81	82	83			86		88		
9	91	92	93			96		98		

**Rätt lösning för korsordet
i Våra Öar nr 20:**

VINTERSAGA
EKERKNEGEN
TEPAUSGEST
EKORRARUTI
RETURNERAK
ANIMALGOLV
NYSDEMENTI
BOMENORAKT
ISANTIGOE
LINGONSYLT

**Vi gratulerar förra årets
vinnare:**

Thomas Eriksson, Marum

Gunnar Sterner, Skepps-
myra

Ingrid o Gunnar Pellkvist,
Harnäset

Årets priser:

De tre första rätta lösningar-
na får var sitt exemplar av

**Skärgårdsbarnens Geo-
grafibok.** Utgiven av Skär-
gårdarnas Riksförbund.

Din lösning senast
20 juni till
**Våra Öar
Edsvik 4
764 92 Väddö**

Vågrätt

- 11 (3) Klyver vatten
11 (7) Var nog Adam redan innan Eva
lockade med äpplet
11(10) Trampa någon på tårna
14(3) Gör bilisten i trafiken och tangokaval-
jeren på dansgolvet
17 (4) Dividera i småklasserna
21 (2) En avsatt Gustav Adolf
23 (8) Hävs på puben
25 (3) Lutad till jul
29 (2) Vintermörkrets fiende
31 (5) Damallsvenskan
35 (2) Smal landtunga
36 (5) Styra vatten på risfältens sluttningar
41 (4) Dolk
42 (3) Fyller många magar
44 (3) Är rostig kniv
47 (4) Så må få gå
51 (3) Inget ordningstal
54 (2) Böna
54 (7) Ett alternativ till Flitiga Lisa
57 (2) Oo
58 (3) Annat ord för plyte
61 (3) Breddgrad
61 (7) Sidoställd
67 (4) Glaset i monokeln
71 (4) Havets kung
73 (4) Skavank i ögat
76 (5) Kan ett enstaka mandat visa sig väga
81 (3) Flänga
82 (4) Petig
86 (5) En golfputt med guldkant
91 (2) Fiolsträngar
92 (4) Övertog staven efter Moses
93 (3) Höfter
96 (2) Alpacka
98 (3) Enligt ramsan minst fyra i Halland

Lodrätt

- 11 (9) Lysekil
21 (2) Flyter på vatten
41 (3) Smeksam kontakt
81 (2) Ta är en motsatt gest
12 (1) Orust
12 (9) Blir släktklenoderna, av generation
efter generation
62 (3) Fast på kroken
13 (3) Står upp i saftglaset
33 (4) Karusellrunda
63 (4) Prasslar inte längre
14 (8) Lassvis med biobränsle
64 (3) Plats för kameler och hägringar
64 (4) Alltså, på lärd tunga
15 (4) Svensk-dansk-sovjetisk-estnisk ö
45 (3) Kornfraktion
65 (4) Gamla torkhuset
16 (3) Trumps politiska färg
36 (3) Fick gå an
56 (5) Uppsamlingsplatsen före boarding
17 (2) Skivpratare
27 (3) Rättslig invändning
67 (4) Skall ålen i den skånska skorstens-
stocken
18 (2) Svordom
38 (6) Kan avslutas med frågetecken
68 (4) Tillhöra
19 (3) Kan vara en femte hos mannen
49 (4) Hörs vid nyår
49 (6) Ses slån under busken
20 (3) Världens vanligaste menyord
50 (4) Slang för ålder
60 (5) Grekisk stjärna
80 (2) Gillar inte Kinas kejsare

Björkö - en viktig liten prick på jorden

Av Lena Svenonius

Jag har gjort en resa i vinter. Det är ingen påkostad eller exklusiv resa jag har varit på, det är rent av en riktigt torr och tråkig utflykt; jag har suttit hemma vid datorn i vintermörkret och letat efter fakta som beskriver Vaddöbygden och särskilt Björkö.

Resan började förra våren, när jag blev inbjuden att arbeta i "Vaddönavet", ett seriöst projekt som undersöker förutsättningarna för utveckling i Vaddöbygden. Mina medresenärer är ett gäng pratsamma och initiativrika tänkare från olika delar av Vaddöbygden.

En viktig del av uppdraget är att kartlägga bygdens resurser, att leta fakta om bygden, att beskriva vad som redan finns för att kanske förstå vad som fattas. I det välorganiserade landet Sverige har det tagits fram otroligt många utredningar, statistiska undersökningar och planer som underlag för beslut i olika sammanhang. Fysisk riksplan och alla Riksintresseområden, Regional utvecklingsplan 2050 med Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen, Översiktsplan 2040 med Landsbygds- och skärgårdsutvecklingsprogram för Norrtälje kommun, Statistiska centralbyråns befolkningstabeller och många andra dokument.

Att se sin hembygd ur en annan vinkel

Här börjar resan på allvar, jag vänder kikaren bakofram och dyker in i det storskaliga underlaget och börjar leta, med fokus på Vaddöbygden och Björkö

Att betrakta hembygden, så här, ur helikopterperspektiv öppnar ögonen. Jag ser sånt som andra har upptäckt, sånt som jag har glömt eller ser varje dag och missar för att det är hemvant och självklart. Som turist på främmande ort lägger jag märke till en massa saker och funderar över hur det fungerar. Jag ser och jämför, och hjärnan fylls av intryck som vill följa med hem.

Nu har jag turstatat i bekanta kvarter och blivit påmind om vilken fantastisk bygd vi lever i. Nu gäller det att lägga pussel och få med sig alla tankar hem!

Vår hembygd är full av riksintressen

Hela Björkö är ett stort riksintresseområde med samlade natur- och kulturvärden som skyddas med hjälp av naturreservat, biotopområden och strandskydd. Det vänliga Marumsreservatet är av riksintresse, precis som biotopskogarna och det karga reservatet Arsläjan och Klippan i mynningen av Finnalafjärden. Vattenområdet längs hela Björkö's kust, inklusive fjärdar, vikar och obebbyggda stränder från Bylehamn till Vaddö kanal är av riksintresse för naturvård, friluftsliv och yrkesfisket. Här finns stora områden för båtfolk, badare och fritidsfiskare och de grunda vikarna är betydelsefulla lekplatser för Östersjöns fiskar.

Att vårda kulturarvet handlar om att förstå bygdens identitet, vad vore Björkö utan skutor, skeppare, lotsar och redare. Byggnadsminnesmärkta Blekunge gård ska vårdas som ett minne av den epoken. I berättelser och böcker finns det andra spår efter tidigare generationer på ön, bönder, fiskare, stenhuggare, pigor och skollärare.

Det finns ett riksintresse som inte har med skönhet att göra, det är av helt annan art och ställer till omak för den som vill bygga vindkraftverk eller flyga med drönare. Riksintresset för totalförsvaret innebär hinder för bebyggelse och verksamhet på stora ytor, även på Björkö.

Hör Björkö till Stockholms skärgård

Nej, för planerare på region- och riksnivå hör vi till Norra roslagskusten. Det finns en linje i vattnet mellan Björkö och Arholma, en gräns mellan två skärgårdsområden: Norra roslagskusten som sträcker sig från Björkö norrut mot Gräsö och Stockholmsnära kust- och skärgårdsområdet som sträcker sig från Arholma söderut mot Ornö.

Björkö räknas till Norrtäljes landsbygd, det gäller för områden med 15-45 minuters restid till en tätort med mer än 3 000 invånare. Från vår brolösa granne, kärnön Arholma, är det mer än 45 minuters restid till tätorten, alla brolösa öar räknas som glesbygd.

Befolkning - folkbokförda

Statistiska Centralbyrån förser planerare, forskare och politiker med underlag i form av statistik och tabeller. All statistik för vårt område hämtas i ett distrikt "Björkö-Arholma", med samma utsträckning som fd församlingen. Statistik för norra delen av Björkö, området Lervik, Backa, Samkarby, Salnö och Bylehamn finns inom statistikområde Vaddö, som sträcker sig upp till Byholma, norr om Grisslehamn.

SCB levererar korrekta siffror, men de duger inte för att besvara frågan hur många fastboende vi har på Björkö, när kommunens planerare bedömer befolkningsutvecklingen i Vaddöbygden ser underlaget från SCB ut som i tabellen:

Befolkning, folkbokförda i Vaddöbygden

	2015	2016	2017
Björkö– Arholma			
Män	150	150	155
Kvinnor	142	146	151
Vaddö			
Män	1681	1689	1703
Kvinnor	1591	1586	1569
Singö			
Män	173	178	174
Kvinnor	157	155	155
Totalt			3902

Befolkning - deltid- eller fritidsboende

Det finns många gissningar och antaganden, men ingen har levererat ett tillförlitligt svar.

Fritidshus i områden på Björkö

Det finns 9 fritidshusområden, från Salnö till Ängholmen, med 1000 fritidshus.

Det går att lokalisera alla fritidshusområden och det finns uppgifter om antal hus i varje område. Ett fritidshusområde är en sammanhängande bebyggelse med minst 50 byggnader klassade som fritidshus. Som fritidshus räknas småhus utan folkbokförd befolkning.

I Norrtälje finns 130 fritidshusområden med sammanlagt 13 900 hus, 21 av dem ligger i övriga Vaddöbygden, med 1 500 hus. Det har gjorts en uppkattning att det finns nästan lika många fritidshus utanför områden i Norrtälje som det finns i områdena.

Tätorter och småorter på Björkö

Björkö har ingen tätort, men det finns en småort, Vika/Simpnäs med 67 invånare.

I SCB:s statistik är en ort med mer än 200 invånare en tätort. En småort är ett mindre område, där finns 50-199 folkbokförda invånare.

Det finns fler termer för att beskriva en ors storlek eller funktion. I kommunens Landsbygds- och skärgårdsprogram ska tätorten ha 3000 invånare och man laborerar med nya begrepp som landsbygdsnod, serviceort och utvecklingsorter i kustområdet för att synliggöra de små Vaddöbygden har två tätorter: Almsta med 1188 invånare, en av kommunens landsbygdsnoder och Grisslehamn med 249 invånare, en av kommunens serviceorter, även kallad tätort med landsbygdskaraktär och fyra småorter.

Det här var hela resan, men det fattas pusselbitar, jag har letat på golvet, skakat mattan och vänt alla soffkuddar. Det borde gå att hitta en bit med hela befolkningen och det är ett stort svart hål där jag tror att sysselsättning och försörjning ska vara. Jag får ge mig ut på en ny resa.

Några nyckelår för Björköbygden

- Ca 1270. Arholma omtalas första gången som *Arnholm* i en dansk seglingsbeskrivning.
- 1300-talet. "Vätö socken hör till de församlingar som uppkommit genom utbrytning från de gamla kärnssocknarna i Roden, och dess tillkomst anses ligga under 1300-talets första hälft, dock efter 1320. Från början torde till Vätö socken ha räknats själva Vätön (' Kyrklandet '), Björköns ända till Granösund, Arholma, Idö och Lidö." (Kerstin G:son Berg: Redare i Roslagen. 1984)
1409. Björkö omtalas första gången i skrift, då som *Birke thinglagh* i ett räfstetingsprotokoll .
1470. Konung Karl Knutsson förordnar att björköborna skall biträda väddöborna med resandetransporter över havet.
1719. Björkö och Arholma drabbas hårt av rysshärjningarna sommaren 1719.
1832. Väddö kanal blir färdig.
- 1858-59. Björkö får landsväg tack vare ett skickligt politiskt arbete av riksdagsman Mats Pehrsson i Öster Edsvik.
- Ca 1850-1875. Storhetstid för fartygsbyggande och sjöfart på Björkö och Arholma. Krimkriget och senare tysk-franska kriget gynnar öarnas sjöfart.
1862. Vätö (med Björkö-Arholma) blir kommun med kommunalstämma och kommunalnämnd. De kyrkliga ärendena och skolväsendet behandlas i kyrkstämman.
1875. Björköns första poststation inrättas i Sterbsnäs.
- Ca 1880. Åren kring 1880 drabbas sjöfarten av en mycket djup konjunktursvacka. Många familjer i björköbygden går i konkurs.
1891. Björkö-Arholma Sjömannaförening bildas. (Den hette Vätö Sjömannaförening till 1930).
1891. Björkö får sin första telefonstation. Den inrättas i Sterbsnäs och Ludvig Althin på Sterbsnäs gård tecknar det första telefonabonnemanget.
1892. Byn Lervik förs från Vätö socken till Väddö socken.
- 1907-1921. Stockholms stad bryter sten i Finala stenhuggeri.
1914. Björkö-Arholma blir en egen församling. Redan 1910 hade Björkö-Arholma fått en egen komminister, Lennart Tillgren, som alltså är björköbygdens förste präst.
1918. Björkö-Arholma blir en egen kommun.
1937. Den 2 oktober firar man att Björkö har elektrifierats.
1952. Den 1 januari ingår Björkö-Arholma i Väddö kommun vid storkommunreformen. Sista sammanträdet med Björkö-Arholma kommunalstämma hölls den 16 december 1951.
1959. Björkö-Arholma Intresseförening bildas. Bytte senare namn till Björkö-Arholma Hembygdsförening.
1959. Den 5 juni startar färjetrafiken mellan Simpånäs och Mariehamn.
1964. Färjetrafiken Simpånäs-Mariehamn upphör.
1971. Den 1 januari går Väddö kommun (med Björkö-Arholma) upp i Norrtälje kommun.
2017. Björkö-Arholma skola läggs ner av kommunen.

Våra Öars redaktion, Öster Edsvik 4, 764 92 Väddö
Redaktör: Jerker Persson, 070 754 42 24, jerker.persson@outlook.com
Ansvarig utgivare: Lena Svenonius, 070 248 72 42,